

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for Humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Dåp og dåpspraksis i Finnmark

Anne Kirsti Kjenne

Masteroppgave i teologi, Rel-3901, juni 2020

Forord

Lyden av vannet høres i det det helles i døpefonten. Det er søndag formiddag i den lokale kirken og et nytt barn er i kirken og på gudstjeneste for første gang.

Sammen med barnet ser vi forventningsfulle foreldre og kanskje også søsken, venner og flere fra familien. De er der sammen, det er høytid og de er alle kledd for fest. Festen er her og nå, her i kirken. Barnet får vannet på hodet, tre ganger berøres hodet med vannet mens presten sier døperordene – til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Dåpen er grunnleggende for kirken og er forutsetning for medlemskap i Den norske kirke. Å bli døpte handler om å få en tilhørighet, både til kirken som institusjon, til Jesus Kristus og til fellesskapet av troende.

Vi er forskjellige, bor ulike steder og preges av ulike tradisjoner. Noen ganger kan dåpen også praktiseres og feires på annet vis enn i kirken, gjerne i hjemmet. Fortsatt er det den samme dåpen og den samme tilslutningen til den samme kirke som skjer.

Denne studien handler om variasjoner knyttet til dåp og praktisering av dåp i Finnmark. Finnmark, tuftet på «de tre stammers møte», stort og mangfoldig og like fullt har vi som bor her så mye til felles. Hvordan kan variasjonene tolkes? Min nysgjerrighet på å finne ut mer om dette er bakgrunnen for studien. Dåpen knytter oss sammen i det store kirkefellesskapet.

Takk for konstruktive tilbakemeldinger fra veileder Espen Dahl og fra Roald Kristiansen.

Takk til dere som har lest, blitt med meg i samtaler, undret dere sammen med meg, prøvd å forklare og samtidig vært med på oppdagelsesreisen. Takk til Tove-Lill for at du ble med på denne reisen også.

Den største takken skal Øyvind ha, uten støtte fra deg hadde ikke dette latt seg gjøre. Sammen har vi også bragt våre egne barn til dåpen.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
1 Innledning.....	5
1.1 Problemstilling.....	6
1.2 Forskningsoversikt.....	7
1.3 Oppsummering forskningsoversikt	9
1.4 Sentrale begrep	9
1.5 Avgrensing	10
1.6 Disposisjon.....	10
2 Metode	11
2.1 Valg av metode.....	11
2.2 Kvalitativ metode	12
2.2.1 Valg av fremgangsmåte / perspektiv.....	12
2.3 Kvantitativ metode	14
3 Teori.....	15
3.1 Innledning.....	15
3.2 Rite - ritual	15
3.3 Kasualia.....	17
3.4 Dåpsrite	18
3.5 Sakrament	18
3.6 Vannet	19
3.6.1 Vann – «en nådens kilde»	19
3.7 Dåp	20
3.7.1 Hva dåpen innebærer / hva er dåp?	20
3.7.2 Guds handling.....	21
3.7.3 Frelse og Den hellige Ånd	21
3.7.4 Synd, syndstilgivelse og arvesynd.....	22
3.8 Dåp hos samene i Finnmark	23

3.8.1	«TOBESI» - en modell	23
3.9	Samisk teologi.....	24
4	Presentasjon av empiri.....	28
4.1	Registerdata	28
4.2	Dåpssted.....	30
4.2.1	Hjemmedåp	30
4.2.2	Kirkedåp.....	32
4.3	Faddere.....	32
4.4	Dåpens element	34
4.5	Antrekk.....	35
4.6	Oppsummering av empiri.....	36
5	Drøfting.....	37
5.1	Dåpens betydning – tilslutning til dåpsriten	37
5.2	Dåpens betydning – valg av dåpssted	38
5.3	Dåpens betydning – valg av faddere	40
5.4	Dåpens element - Vannet.....	41
5.5	Dåpens betydning – valg av antrekk.....	43
6	Konklusjon.....	45
6.1	Innspill til videre forskning	45
7	Litteratur.....	47
	Nettressurser	48

1 Innledning

«Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn» (Matt 28,19) sa Jesus til disiplene etter sin oppstandelse. Disiplene tok han på ordet og siden da har kirken brukt dåpen som rite for den enkeltes innlemmelse i det religiøse fellesskapet av de troende. Dåpen har derfor en helt sentral plass i den kristne kirke.

De siste årene har Den norske kirke hatt et økt fokus på dåp da statistikk kan fortelle at oppslutning om dåpen synes å være noe redusert i forhold til 20 år tilbake¹ Norge sett under ett. Tidligere fungerte dåpen ikke bare som en innlemmelse i det religiøse fellesskapet, men som en markering av innlemmelsen i de levendes samfunn. Alle ble døpt, uten unntak. Selv barn som døde like etter fødselen, ble hjemmedøpt og ble notert i kirkebøkene. Dåpen var like mye et fødselsregister som et dåpsregister. Fra 01.01.1983 overtok folkeregistrene føringen av fødselsregisteret som til da hadde ligget hos kirkebokførende prest.

De siste årenes satsing, med bakgrunn i hvordan dåp praktiseres i dag, har villet nå ut om dåpens betydning og snu utviklingen med dalende oppslutningen om dåpen slik at flere kan bli døpt. Denne satsingen har vært initiert av Den norske kirke sentralt med oppfordring til å utøve handling lokalt. Hvilken plass har så dåpen i kirkens liv i dag, og da sett fra mitt perspektiv som finnmarking?

Dåp og faddere står i en sammenheng. Ved dåpen skal den som døpes i Den norske kirke ha minst to faddere. Da jeg arbeidet med tema om valg av faddere blant foreldre i Finnmark², merket jeg meg at dåpen og dåpshandlingen synes å stå sterkere innen den samiske konteksten i Finnmark enn i den norske. I tillegg ble jeg kjent med forhold og tradisjoner som ikke synes å ha det samme nedslagsfeltet i norsk kontekst. Når man forsker på et felt, er det ikke uvanlig at man også får kjennskap til forhold som ikke er i hovedfokus for forskningstemaet. Slik var det for meg, og det har inspirert meg til å arbeide videre med det som var i periferien av fadderstudien. Fellestrekket mellom min tidligere studie og denne, er Finnmark som geografisk ramme og det å se empiri ut fra norsk og samisk kontekst. Med samisk kontekst menes i denne studien det geografiske området som er del av forvaltningsområdet for samisk språk i Finnmark. Det som skiller dem, er at studien om fadderskap hører faglig inn under menighetspedagogikken, mens denne studien har vekt på dåpen og i langt større grad legger

---

¹ 83,1 % av de fødte ble døpt i Den norske kirke i 1998 (Årbok for Den norske kirke 1999). Tallet for 2019 er 50,6% (ssb.no).

² Anne Kirsti Kjenne, «Valg av faddere i samisk og norsk område i Finnmark» (Mastergradsavhandling, Det teologiske menighetsfakultet, 2018.) Oppgaven var en del av masterstudiet i kirkelig undervisning.

vekt på de teologiske aspektene ved dåpen. Empirien, foreldres utsagn, som benyttes i studien, er hentet fra studien om fadderskap, men tolkes i et nytt lys.

Dersom vi ser på hva som finnes av skriftlige kilder om forhold rundt kristen tro, teologi og tradisjon på norsk og samisk, med særlig vekt på dåp og dåpspraksis, finner vi færre kilder om samisk tro og tradisjon sammenlignet med hva som finnes på norsk³.

Finnmark er tuftet på «de tre stammers møte»⁴, et område hvor kvener, samer og nordmenn bor og lever side om side og hvor mennesker påvirker og påvirkes av hverandre. Denne studien er et bidrag til å gi stemme til variasjoner innen dåp og dåpspraksis slik vi finner de i Finnmark med vekt på nordsamisk kontekst for tro, teologi og tradisjon.

1.1 Problemstilling

Denne studien er inspirert av min studie om valg av faddere (se ovenfor) og henter empiri fra den. I motsetning til studien om valg av faddere, er dette en masteravhandling i teologi og den har luthersk teologi, Den norske kirke og Finnmark som geografisk område som kontekst. Dåpen kan sies å være «inngangen» til kirken og dens fellesskap. Kirkens dåpsliturgi angir hvordan dåpen feires i kirkens gudstjeneste, men det synes også å være mulig å feire dåpen på andre måter. Disse måtene å feire eller praktisere dåp på, kan vi omtale som variasjoner da de dypest sett skjer ut ifra et felles utgangspunkt. Kan det være at bosted kan påvirke hvordan dåp praktiseres selv om kirken er den samme?

Ingen av oss lever i et vakuum, vi er alle en del av en sammenheng, familie, slekt eller naboskap. De rammene for livet vi forholder oss til, kan bidra til at et og samme fenomen, her dåp, praktiseres, gjennomføres og feires på ulike måter. Både innad i det norske og det samiske samfunn finner vi et mangfold av tradisjoner og levemåter. Jeg har ikke som formål å sammenlikne, eller fokusere på hva som er forskjellig, men heller fokusere på de variasjoner som finnes. Jeg ønsker å finne ut mer om disse variasjonene.

Dåp og praktisering av dåp handler også om teologi og hvordan teologi praktiseres. Jeg ønsker å finne mer ut om sammenhengen mellom levd liv og utøvelsen av teologien.

Ut fra dette, spør jeg:

---

³ Se f.eks Sjöberg 2018, 93

⁴ https://no.wikipedia.org/wiki/Tre_stammers_m%C3%B8te

Hvilke variasjoner kan vi finne i dåpspraksis i Finnmark, og hvordan kan vi forstå disse variasjonene, samt fortolke dem teologisk ut ifra deres kontekst?

I studien vil utsagn fra henholdsvis samisk og norsk kontekst bli trukket frem. Denne sonderingen bygger på hvor informantene og deres barn bodde på det tidspunktet barnet/barna ble døpt og kan ha en sammenheng med variasjoner vedrørende dåp og dåpspraksis. Det spørres ikke etter, eller tematiseres, egen forståelse av etnisitet. Samisk kontekst er relatert til de sokn som inngår i Indre Finnmark prosti, som igjen har en nord-samisk språklig dominans. Norsk kontekst er det øvrige Finnmark. Det samiske avgrenses til nord-samisk språk og tradisjon slik vi kan møte den i Finnmark⁵. Den avgrenses også av forvaltningsområdet for samisk språk og kultur som er identisk med det geografiske området Indre Finnmark prosti utgjør.

1.2 Forskningsoversikt

Her omtales forskning som har relevans for min studie.

Dåp og dåpspraksis er det publisert studier eller fagartikler om. De fleste er skrevet ut fra et «lære-perspektiv», hvordan kirken forstår dåp, hva dåp innebærer og betyr, samt hvordan praktisere den. Når fokus rettes mot dåp og dåpspraksis sett fra et foreldre-perspektiv, finner vi færre publikasjoner, særlig fra Nord-Norge, Finnmark og samisk kontekst. Å få økt kunnskap om dåp og dåpspraksis sett fra et foreldreperspektiv er vesentlig.

Solveig Tinderholt er i sin masteroppgave «Dåp i dag. Foreldres motivasjon og opplevelse av å bringe barn til dåp – en kvalitativ empirisk undersøkelse»⁶ opptatt av foreldres forståelse og opplevelse av å bringe barn til dåp, samt hva som ble lagt til grunn for valget av dåp for barn. Hennes studie er relevant for min. I likhet med min studie, har hun empiri basert på intervju av foreldre (i Andebu, en sørnorsk bygd). I motsetning til min studie, ser hun valg av dåp i et religionsosialogisk perspektiv. I min studie har teologien et større anliggende, og jeg gir variasjoner innen dåpspraksis større vekt enn hva som motiverte foreldrene til å velge dåp.

---

⁵ Kjenne 2018, 7.

⁶ Tinderholt 2013.

Ida Marie Høeg og Ann Kristin Gresaker har skrevet KIFO-rapporten «Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet. Nedgang i oppslutning om dåp i Oslo bispedømme»⁷. I rapporten trekkes KIFO's Tros- og livssynsundersøkelse gjennomført i 2012 frem for å belyse hva foreldre la til grunn for å bringe sitt barn til dåp. Tradisjon slik foreldre kjenner den, trekkes frem, uavhengig av hvor i landet man bor. I tillegg trekkes det frem det å bli medlem av kirken, bli Guds barn og at dåpen gir Guds beskyttelse. De siste moment synes å være mer fremtredende blant de som deltok i undersøkelsen fra Nord-Norge. Min studie kan bidra til å se om foreldre i Finnmark legger det samme til grunn som rapporten viser.

Marie Elise Krag har skrevet masteroppgaven «Nordnorsk folkereligiøsitet. Levende og i møte med Den norske kirke»⁸. I oppgaven tematiseres blant annet hjemmedåp, og hun ser på fenomenet i lys av folkereligiøsiteten og plasserer den innenfor samisk kirkeliv og nært knyttet til læstadiansk tradisjon. Hun har tatt utgangspunkt i skriftlige kilder, mens jeg vektlegger et empirisk materiale som kan bidra til å se hennes anliggende når tema er hjemmedåp.

I hovedfagsoppgaven «De fromme har mange sorger, mens verdens dårer ler. En studie av hvordan ikke- læstadianere i Manndalen forholder seg til læstadianismen»⁹ av Lisa Vangen berøres også hjemmedåp. Hennes studie er empirisk og i avsnittet hvor hjemmedåp tematiseres, diskuteres fenomenet i forhold til tilknytning til læstadianismen. I motsetning til Vangen, har forholdet til læstadianismen, verken som tilhørighet eller tradisjon, vært tema i min studie. Hennes funn er interessante for meg når tema er hjemmedåp. Jeg henter min empiri fra Finnmark og kan således bidra til å løfte fram hjemmedåp som tema.

I sin avhandling «Att leve i ständig välsignelse. En studie av sivdnidit som religiös praxis»¹⁰ redegjør Lovisa Mienna Sjöberg om sivdnidit (velsignelse) som hverdagspraksis. Hun har sett på bruken av sivdnidit, slik den fremkommer i en del skriftlige kilder skrevet på samisk av samer, i hverdagen og ikke som del av en uttalt religiøs eller kirkelig kontekst i et gudshus.

---

⁷ Høeg og Gresaker 2015

⁸ Krag 2012

⁹ Vangen 2005

¹⁰ Sjöberg 2018

Praksisen hun trekker frem, er ofte knyttet til en aktivitet eller handling relatert til den treenige Gud. Hun har satt sivdnidit inn i et kristent begrepsapparat og ser også at praksisen i hovedsak er relasjonell¹¹. Hennes studie er relevant her da den kan fortelle om en del av den samiske hverdagspraksisen som gir uttrykk for tanke og handling i et samisk perspektiv. Handlingene hun viser til har likhetstrekk med eller tilsvarer rituelle handlinger. Sivdnidit kan være en måte å beskytte seg på, og den forutsetter at mennesket er en del av en større sammenheng¹².

Min studie kan bidra til å se sammenhenger mellom hverdagshandlingene med handlinger som har sitt utspring fra søn- og høytidsdager.

1.3 Oppsummering forskningsoversikt

Forskningsoversikten viser at det fins en del forskning som er relevant for min studie. Fortsatt er det en overvekt av forskningslitteratur knyttet til norsk kontekst, men det er gledelig at det er en tilvekst av studier knyttet til samisk kirkelig kontekst. Dette har lenge vært mangelvare. Dette er også grunn til at denne litteraturen har fått en så pass stor plass i dette kapitlet.

1.4 Sentrale begrep

I denne studien er følgende begrep sentrale og forstås slik:

Den norske kirke – i denne studien benyttes enten kirken eller Den norske kirke.

Finnmark – det geografiske område som frem til 01.01.2020 var eget fylke.

Samisk – med samisk menes her det å bo eller å ha bodd, innenfor de kommuner som i Sameloven er definert som «forvaltningsområdet for samisk språk»¹³.

Norsk – med norsk menes her de som bor i de øvrige kommuner i Finnmark.

---

¹¹ Sjöberg 2018, 228

¹² Sjöberg 2018, 232.

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/samelovens-sprakregler-og-forvaltningsom/id633281/#Forvaltnings>

1.5 Avgrensing

Denne studien er avgrenset til dåp og dåpspraksis som del av tradisjonen med spedbarnsdåp, som er den mest vanlige dåpsformen i Finnmark.

Videre er den avgrenset i forhold til foreldres holdning til den lokale menigheten, dens tilbud og ansatte.

Studien er avgrenset i forhold til kirkeansattes, deriblant presters, ståsted i forhold til dåp og dåpspraksis og også avgrenset i forhold til barneteologi og trosopplæring

1.6 Disposisjon

Kapittel 1. Dette er innledningskapitlet. Her presenteres bakgrunn for valg av tema, forskningsspørsmål, forskningsoversikt og avgrensninger.

Kapittel 2. I kapitlet redegjøres det for metodevalg, fremgangsmåte og perspektiv i studien.

Kapittel 3. Kapitlet belyser teorier og teologi knyttet til dåp som kan kaste lys over og ha betydning for forskningsspørsmålet.

Kapittel 4. Presentasjon av empiri. Gjennom empirien, i særlig grad utsagn fra informanter, belyses det som forskningsspørsmålet etterspør.

Kapittel 5. I kapitlet drøftes empiri fra kapittel 4 i sammenheng med teori og teologi fra kapittel 3 med fokus på variasjoner innen dåp og dåpspraksis..

Kapittel 6. Kapitlet tar for seg de viktigste funn fra studien og gir et utblikk for aor annen forskning.

2 Metode

I dette kapitlet gjøres det rede for de metoder, avveginger og fremgangsmåter som er valgt for å finne svar på de forskningsspørsmålene som er stilt.

2.1 Valg av metode

Utgangspunkt for denne studien, er som tidligere sagt, en studie hvor det å velge faddere for sitt barn ved dåp var i fokus¹⁴. Gjennom det arbeidet, kom det frem blant informantene ulike utsagn om dåp og forhold rundt den. Det er disse utsagnene eller svarene som kan knyttes til dåp og dåpspraksis, som er i fokus her. Jeg har således kjennskap til at det er variasjoner rundt dåpspraksis i Finnmark.

Her i denne studien spørres det altså etter hvilke variasjoner knyttet til dåpspraksis vi kan finne i Finnmark. I spørsmålet ligger det implisitt at det kan være store og små forskjeller som skaper de variasjoner som finnes, uten at vi kan vite omfanget eller hva de innebærer. For å finne frem til mulige variasjoner, har jeg tatt utgangspunkt i min tidligere studie om valg av faddere i samisk og norsk område i Finnmark (se ovenfor).

Min kilde til variasjoner innen dåpspraksis i Finnmark er materiale fra en empirisk studie¹⁵, jeg foretok vedrørende valg av faddere til barn som ble bragt til dåp. Her intervjuet jeg foreldre, og det er deler av dette intervjumaterialet, deres svar, som her benyttes. Disse foreldrenes utsagn trekkes frem og settes inn i en ny sammenheng da de tolkes i lys av teologi om dåpen. Svarene disse informantene ga den gang, lar seg slik benytte også her da de settes inn i en ny sammenheng og bidrar til å kaste lys over nye problemstillinger. De metodiske vurderinger som den gang ble tatt vedrørende utvelgelse av informanter, legges så til grunn også for denne studien. Slik bygger også dette kapitlet på de metodiske vurderingene som den gang ble gjort. Utgangspunkt for denne studien er mitt kjennskap til variasjoner i forhold til hvordan dåp praktiseres i Finnmark sett med/gjennom foreldres øyne og utsagn. Det er foreldres utsagn som er basis for det empiriske materialet. Postholm sier at «å forske kvalitativt innebærer å forstå deltakernes perspektiv»¹⁶. Foreldre som har båret barn til dåp har uttalt seg om dåpen og dermed satt ord på dåpspraksisen slik de oppfatter og husker den, samt de valg de den gang foretok. De kan i et slikt perspektiv betraktes som «aktivt handlende

---

¹⁴ Kjenne 2018.

¹⁵ Se note 2

¹⁶ Postholm 2010, 17.

og ansvarlig», noe som er innenfor det konstruktivistiske paradigme. Dette paradigmet oppfatter «kunnskap som en konstruksjon av forståelse og mening skapt i møte mellom mennesker i sosial sammenheng»¹⁷. Denne kunnskapen er ikke en konstant størrelse, men er i endring. Den konteksten som foreldrene er en del av, kan påvirke de handlingene og forståelsen de knytter sine valg til. For å forstå de valg eller handlingsmønstre (variasjoner) som etterspørres, er kvalitativ metode benyttet. Informantenes utsagn eller svar har fremkommet gjennom semi-strukturerte intervjuer¹⁸.

Variasjoner knyttet til dåpspraksis, fremkommer også gjennom registerdata, jfr tabell 1 (kap 4.1).

For å få svar på forskningsspørsmålene, er to metoder benyttet og kombinert: kvantitativ og kvalitativ. Den kvantitative for å finne frem til registerdata og kvalitativ for å finne frem til informantenes perspektiver og svar¹⁹. Det er fenomenet dåp og tilhørende dåpspraksis som her vektlegges og hvordan dåpen praktiseres i Finnmark slik foreldre har formidlet det.

2.2 Kvalitativ metode

Til kvalitativ metode hører ulike perspektiver og ulike fremgangsmåter som kan benyttes for å finne svar på forskningsspørsmålene som ønskes besvart. I det videre redegjøres det for de valg av perspektiv som er tatt i denne studien.

2.2.1 Valg av fremgangsmåte / perspektiv

De utsagnene som er tatt med i denne studien, er å forstå som uttrykk for praksis eller empiri. Empiri og teori sees opp mot hverandre, de integreres i hverandre²⁰.

Dersom målet er å finne ut hvordan empirien bekrefter teorien – her teologien, om dåpspraksis bekrefter dåpslæren, vil en deduktiv tilnærming være naturlig. Deduktiv tilnærming innebærer å gå fra teori til empiri²¹.

---

¹⁷ Postholm, 2010, 21.

¹⁸ Kjenne 2018, 29.

¹⁹ Kjenne 2018, 27.

²⁰ Johannessen et al 2004, 48.

²¹ Johannessen et al 2004, Thagaard 2009.

Motsatt betegnes det å gå fra empiri for å utvikle teori for induktiv tilnærming²². Det innebærer at teori eller lære kan utvikles på bakgrunn av empiri.

Studien har ikke som formål å finne ut av hvordan informantene oppfatter eller forholder seg til teorien eller dåpslæren, men å få frem de variasjoner innen dåpspraksis som de samlet har satt ord på. Målet med studien er å utvikle kompetanse innen fenomenet dåpspraksis. Med utgangspunkt i fenomenet dåpspraksis utvides kunnskap om variasjon og tradisjon. En videreførelse av dette kan være at teorien får tilført flere aspekter. Ut fra dette sees det da bort fra en ren deduktiv eller en ren induktiv tilnærming eller perspektiv.

I min studie er det like fullt et forhold mellom teori og empiri. Teorien, her forstått som teologi, lære om dåp og rite, er en del av mitt teoretiske perspektiv, og grunnlag for studien.

Induktiv og deduktiv tilnærming kan sees på som ytterpunkter. Mellom dem finner vi abduktiv tilnærming som har sitt utgangspunkt i samspillet mellom den induktive og den deduktive tilnærmingen. Den etablerte teorien representerer utgangspunktet for forskningen, «og analyse av mønstre i dataene gir grunnlag for nye teoretiske perspektiver»²³. Slik løfter det abduktive perspektivet frem sammenhengen mellom teori og empiri, at de står i et dialektisk forhold²⁴, «data og teoretiske ideer er benyttet samtidig i en kreativ utviklingsprosess»²⁵.

En forståelse er at et induktivt perspektiv egner seg for forskningsspørsmål hvor det spørres etter *hva* og et deduktivt perspektiv for å besvare *hvorfor*. Det abduktive perspektivet kan benyttes for begge spørsmålstyper hvor det er «forståelse, og ikke forklaring»,²⁶ man ønsker å få frem. I min studie her handler det om å forstå og å fortolke.

I denne studien sees empiri i sammenheng med teori. Teorigrunnlaget hvor teologi inngår er utgangspunktet i min studie, og presentasjon og analyse av informantenes utsagn står i forhold til det. Thagaard sier det slik: «Betydningen av empirisk forankring er avgjørende fordi teoretisering som ikke har basis i data, lett kan bli feil og inneholde svakheter. Abduksjon kan også knyttes til at forskerens teoretiske bakgrunn gir perspektiver for fortolkningen av dataenes meningsinnhold»²⁷.

---

²² Johannessen et al 2004, 49.

²³ Thagaard 2009, 197.

²⁴ Thagaard 2009.

²⁵ Ukjent forfatter, studentoppgave, heretter omtalt som «ME-512», 16

²⁶ ME-512, 11

²⁷ Thagaard 2009, 194.

Perspektivet jeg har valgt, er abduktivt. For å få svar på forskningsspørsmålene har jeg først presentert relevant teologi som del av oppgavens teorigrunnlag. Deretter kombineres denne teorien med registerdata og utsagn fra informanter. Utsagnene viser variasjon i dåpspraksis, både gjennom tabell 1 knyttet til hjemmedåp, kirkedåp og antall faddere og gjennom informantenes utsagn. Abduktiv fremgangsmåte/perspektiv er valgt for slik å kunne dra vekslers på og å kombinere teori og empiri sammen, ved å gå fra teori til empiri og fra empiri til teori. Mitt forskningsperspektiv veksler mellom teorigrunnlaget som er lagt og empiri²⁸.

2.3 Kvantitativ metode

Tallene som fremkommer i tabell 1 er registerdata og er basert på Den norske kirkes medlemsregister. Data fra registeret forteller om antall dåp og antall faddere og er data som kan telles. Funnene er systematisert på prostnivå slik prostiene var inndelt i 2015. Året 2015 er noe vilkårlig valgt. Det elektroniske registeret ble innført i 2012. Ved å velge 2015, et par år etter innføringen av registeret, ga det en sikrere mulighet for å se i hvilken grad hjemmedåp ble stadfestet²⁹ og registrert.

---

²⁸ Thagaard 2009, 195

²⁹ Kjenne 2018, 28

3 Teori

3.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres først teori om rite og ritual. Vi finner riter i ulike livssammenhenger, både i en allmennmenneskelig sammenheng og innenfor utøvelsen av tro og tradisjon i rammen av livssynssamfunn. Riteteori kan gi hjelp til å forstå mange av de handlingene vi velger i livet. Det kan videre se ut til at riter har betydning for opprettholdelse av ulike tradisjoner vi som mennesker tar del i.

Riter kan omtales som menneskelig aktivitet, og de inngår som handlinger i både formelle og uformelle og offentlige og private sammenhenger. Som mennesker er vi deltakere i både uformelle og formelle sammenhenger. Slik er det å være menneske, vi forholder oss både til det allmenne og det profane i tilværelsen.

Fra rite trekkes linjene til kasualia og sakrament. Dåp kan regnes som et eksempel på en rite eller et ritual i et teologisk perspektiv. Da dåpen ble innstiftet eller etablert, var ikke målet å etablere en ny rite, men dåpen kom for å gi den enkelte, gjennom den, samfunn med den treenige Gud.

Deretter presenteres dåpsteologi ut ifra et luthersk perspektiv. Hva innebærer dåp, og hva skjer i dåpen ut fra luthersk teologi? Svaret på disse spørsmålene omtales i denne delen av kapitlet.

Samenes tro og tradisjoner og en ansats til en teologi som er forankret i dette, presenteres mot slutten av kapitlet.

3.2 Rite - ritual

En rite kan sies å være en handling som kan gjentas. Denne handlingen kan utøves på en bestemt måte, eller den kan ha mulighet for variasjon. Med bakgrunn i mulige variasjoner innen praktisering av dåp, tas det med her om rite og hva det kan være. En rite kan ha et ledd eller den bestå av flere moment som hører med; først A, så B, osv. Disse moment utgjør så ritualet. Når vi i dagligtalen snakker om en rite, ligger ofte en forståelse av handlingsforløpet inklusiv i begrepsbruken, selv om en mer presis ordbruk ville være ritual. Både ordene rite og ritual knyttes slik til selve handlingen og er premisset for at handlingen har sin bakgrunn i et

allment behov³⁰. Ut fra dette kan vi si at rite og ritual kan sees på som synonymer for en handling. Det er de ulike konkrete handlingsmåtene som bidrar til at det konkrete ritualet trer frem, og det «konstituerer en sosial praksis for det å tenke, føle, kommunisere og gjøre med hele kroppen innenfor rammen av symbolsk tid og rom»³¹. Ritualet utføres av enkeltindivider, alene eller sammen med andre, og gjennom handlingen kan den enkelte oppleve en sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid. Uro snakker om riter som handling, fellesskap og kunnskap³². Ritualene bidrar til å sette den enkelte inn i en større sammenheng som er utenfor personene der og da, og de kan være både allmenne handlingsmønstre og religiøse praksiser. Konkrete handlinger vi gjør eller deltar i, huskes ofte av kroppen på en annen måte enn om vi kun benytter ord. Handlingen kan gjerne være enkel, slik som lystenning knyttet til dødsfall. Fellesskap, stillhet og samhørighet, slik vi så det da f.eks Kong Olav V og prinsesse Diana døde, kan synes å være et menneskelig «behov for ulike typer markeringer ved viktige innsnitt og overganger i livets eller årets syklus»³³. Enkelte riter kan sies å være livsløpsriter eller de har karakter av å være innvielsesriter.

En rite kan betraktes gjennom et «*hva-blikk*», hvor innholdet, hva den handler om, er det som får fokus. Ritens «innholdsdefinisjon» vil da vektlegge beskrivelsen av riten og hva som er karakteristisk for den. Når riten betraktes gjennom «*hva-blikket*», er det det som kan «oppfattes som et konkret symbolsk hendelsesforløp»³⁴. En annen måte å forholde seg til riten på er å anvende et «*hvordan-blikk*», da får selve den aktive handlingen fokus. Denne handlingen beskrives med begrepet «ritualisering», handlingen bidrar til at «hva» tar form. Ifølge Salomonsen kan da «ritualisering (...) forstås som et *aspekt ved handling* eller som en sosial *praksis(måte)* for det å tenke, føle, kommunisere og gjøre med *hele kroppen*»³⁵. Videre tar hun til orde for at ritualisering er en kroppslig handling «innenfor symbolsatt rom og tid». For at handlingen skal kunne betegnes som «ritualisert», mener Salomonsen at det er seks karakteristika som må «aktiveres samtidig»³⁶:

- (i) aktivering av indre, rituell intensjon
- (ii) aktivering av ytre, observerbare handlings-strategier
- (iii) kroppslig samspill med symbolsk tid og rom
- (iv) intensjon om å bevirke forandring/bekreftelse
- (v) bevissthet om at «jeget» handler og blir handlet med

---

³⁰ Salomonsen, 1999, 17.

³¹ Salomonsen, 1999, 18.

³² Uro, 2016, 65-68.

³³ Skjevesland, 1997, 11.

³⁴ Salomonsen, 1999, 288.

³⁵ Salomonsen, 1999, 288.

³⁶ Salomonsen, 1999, 290.

(vi) sosialt felt

Ut fra dette kan de fleste handlinger ritualiseres uten at de dermed kan oppfattes eller sies å være et ritual³⁷. Det kan også sies at ritualer forstått som den rituelle handlingen bidrar til å ta vare på minner.

3.3 Kasualia

Kasualia knyttes her til kirkelig handling, som del av religionens dimensjon, samtidig som begrepet også er nært knyttet til rite, ritual og ritualisering. Kasualia som en overgangsrite er «bundet til tiden og opplevelsen av tid, livsfase og utvikling». Videre forbindes de med «følelsesmessig ustabilitet» for enkelt-individer ved overgangsfaser og «livsovergangene [kan] oppleves både individuelt og kollektivt» og de knyttes til og «dreier seg om biografiske viktige hendelser [...] i livets terskelsituasjoner»³⁸.

Som nevnt ovenfor, kan det sies at et ritual har sin bakgrunn i et allment behov, det oppstår ikke i et tomt rom. Ut ifra en kirkelig kontekst kan vi si at riten og ritualet har et skapelsesteologisk og trinitarisk grunnlag, Gud som Far, Sønn og Ånd. Dette grunnlaget brytes mot ulike menneskers forventninger³⁹.

Skjevesland vektlegger syv ulike aspekt eller faktorer på kasualia som en rituell handling⁴⁰:

1. Ritualet gir oss språk.
2. Ritualet er en form, et handlingsmønster som bidrar til trygghet i situasjonen.
3. Ritualet formidler tradisjon.
4. Ritualet gir mening og orden.
5. Ritualet rommer gjentagelsen.
6. Ritualet representerer det transcendent og kan erfares med tanke på evighet og tidløshet.
7. Ritualet gir en følelsesmessig forvissning om å være i en trygg situasjon.

De ulike moment som her er nevnt, forteller om ritens funksjoner og bidrar til forståelse av at dåp som rite har hatt en relativt stabil posisjon både for den enkelte og i et større sosialt perspektiv, i en familie, slekt, menighet eller lokalsamfunn. Riten kan bidra til å gi mening i tilværelsen og gi ramme for livet.

---

³⁷ Salomonsen, 1999, 292

³⁸ Skjevesland, 1997, 11-12

³⁹ Skjevesland, 1997, 20-21

⁴⁰ Skjevesland, 1997, 22-23

3.4 Dåpsrite

Dåp omtales av mange som en rite, nærmere bestemt som en overgangsrite. En rite kan sies å være en aktiv handling, noe man gjør eller deltar i og som blir gjentatt. For dåp som rite, blir den gjentatt fra generasjon til generasjon. Dåpsriten gjentas i samfunnet samtidig som kirken lærer at denne ritene er en engangshandling for det enkelte individ og ikke skal gjentas. Når det tas til orde for at dåpen er en overgangsrite, innebærer det at den enkelte gjennom ritene går fra en tilstand til en annen. Ritene markerer et viktig skifte i livet, slik som en fødsel gjør⁴¹.

Konfirmasjon, vigsel/bryllup og gravferd er andre overgangsriter. Dåpsriten omtales også som en «livsfaserite»⁴², riter som knyttes til livets ulike livsfaser. Kirken har en forventning om at dåpen normalt forrettes i hovedgudstjenesten, men kan også finne sted i en egen gudstjeneste⁴³ eller i hjemmet.

3.5 Sakrament

Dåp er en hellig handling og et av kirkens to sakrament. Ordet sakrament stammer fra latin og sees i sammenheng med det greske ordet mysterion. Om forståelsen av dette ordet sier Dokka det slik: «Det er både en hellig hemmelighet og en hemmelig hellighet det dreier seg om.»⁴⁴ Augustin så på sakrament som et tegn⁴⁵. For å regnes som sakrament i den kristne kirke, må det være innstiftet av Jesus og det knyttes synlige elementer til det. Vann sammen med bønn og ord fra Bibelen er «elementene» i dåpen. Dåp er ifølge Dokka teologiens viktigste kilde,⁴⁶ og den har sin basis i Jesu egne ord: «døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn» (Matt 28, 19). I motsetning til nattverden, er dåpen en engangshandling. Ingen doper seg selv, dåp utføres av en annen, en annen som leser Ordene og øser vannet over den som døpes. Dåpen kan også sees på å være et tegn, både noe som skjer her og nå og som har betydning for hele livet⁴⁷.

---

⁴¹ Dokka 2018, 158

⁴² Salomonsen 1999, 125.

⁴³ Gudstjenesteboken 2020, kap 7.

⁴⁴ Dokka 2018, 156

⁴⁵ Hegstad 2019, 36-37.

⁴⁶ Dokka 2007, 49 og Hegstad 2019, 37.

⁴⁷ Hegstad 2019, 41

3.6 Vannet

Vann er vesentlig for alt liv, uten vann dør det som lever, enten det er et menneske, dyr eller plante. Slik kan vi si at vann er helt essensielt for opprettholdelse av liv.

Vann er det synlige elementet i dåpssakramentet og har en vesentlig funksjon når dåp skjer og for dåpen. Vann kan sies å ha flere aspekter i dåpen.

Vi benytter vann for å vaske, rense og gjøre ren, enten det gjelder mennesker, dyr eller «ting». Bruken av vann til rituell renselse, og dermed gjøre seg ren også i et «indre» nivå, har vært tilstede i lang tid, jfr 3 Mos 15,4 og 4 Mos 19 hvor vi kan lese om at det å vaske seg selv eller klærne ble regnet som en måte å kvitte seg med det som var skittent eller «urent» i mennesket i et rituellet perspektiv⁴⁸.

Slik dåp og bruken av vann til dåp omtales i NT, er dette «noe kvalitativt nytt» sett i forhold til tidligere rensesskikker⁴⁹ som var gjeldende.

På samme måte som vannet renser, vaskes den som døpes ren ved at vedkommende «forenes» med Jesus Kristus og hans liv og gjerning i dåpen. Den som døpes blir ren overfor Gud⁵⁰.

3.6.1 Vann – «en nådens kilde»

I dåpen benyttes vanlig vann, og sammen med Ordet blir det et «virkekräftig tegn»⁵¹.

I kirkens dåpsritual fra alterboken av 1688⁵², omtales vannet i Jordans elv som ble hellighet ved Jesu dåp, og «alle andre Vand» som også kan brukes som dåpsvann. At ellevann var noe en helst skulle bruke ved dåp, er knyttet til tanken om at vannet skulle være «levende» (dvs. rennende vann). Selv om en kan si at vanlig vann er bra nok, så har dåpsvannet blitt knyttet til rennende vann og hentet fra en elv. I folketradisjonen kunne også bevegelig vann brukes, f.eks. vann hentet fra fjæra når det flødde.

Vannet har en sentral plass i skaperverket, og vi er som sagt avhengige av vann for å leve. I dåpen berøres vi av vannet helt konkret, det er en helt konkret kilde til liv. Vannet kan sees på som en kilde til livet og en kilde i livet sammen med Jesus.

---

⁴⁸ Hegstad 2019, 18

⁴⁹ Hegstad 2019, 20

⁵⁰ Gudstjenesteboken 2020 og Hegstad 2019, 62, 65

⁵¹ Hegstad 2019, 61

⁵² Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge av 1688, 12

Dåpen ble innstiftet av Jesus, Matt 28, 18-20, og den innebærer at vi innlemmes og får del i Jesu gjerning, i hans død og oppstandelse. Den er samtidig et tegn på et nytt liv og ny relasjon som den som døpes får i gave. Den døpte «forenes med Kristus og med hans folk»⁵³, vannet er det synlige tegnet og dåpen utføres i Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn. Ved bruk av vann og ord er dåpen nettopp tegnet på den nye relasjonen og tilknytningen den døpte får med Kristus. Ved at vi forenes med Kristus i dåpen, kan vi si at dåpen er et «grunnleggende enhetsbånd» og en «engangsfeiring» som setter den enkelte i livslang relasjon til Kristus og lever og vokser sammen og i han. Dåpen som et felles tegn og handling samler den kristne kirke på verdensbasis. Å se på dåpen i dette økumeniske fellesperspektivet, er et anliggende i dokumentet «Dåp, nattverd og embete» fra Kirkenes Verdensråd⁵⁴.

Vi bruker vann både for å stille tørsten, for å vaske oss og det er nødvendig for at livet skal holdes oppe. Nettopp vannets betydning i dåpen som en betydelig kilde og samtidig noe synlig og konkret og livsnødvendighet, er vesentlig sammen med Ordet og bønnen.

Uten vann dør livet. Vannet og dåpen – forstått som dåpsvannet, er og blir en nådens kilde i og for livet, slik bønnen som bes ved døpefonten setter ord på⁵⁵. På samme måte som en båt kan holde seg flytende og ta seg frem, er dåpen med å bære mennesket, holde det «flytende» overfor Gud gjennom Jesu soningsverk, død og oppstandelse.

3.7 Dåp

3.7.1 Hva dåpen innebærer / hva er dåp?

I dåpen forenes den enkelte med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og hans frelsesgjerning. Ifølge Paulus begraves vi med Kristus og reises opp til et nytt liv for å være ett med han (Rom 6,3-4). Frelse og syndstilgivelse gis i dåpen. I dåpen får den som døpes løfte om evig liv, og man reises opp til et nytt liv med Jesus Kristus. I dåpen gis den hellige Ånd, og den døpte tas inn i Guds menighet av troende. Slik blir den som døpes satt inn i en ny relasjon til Gud⁵⁶.

---

⁵³ Kirkenes verdensråd 1982, 18, Gudstjenesteboken 2020,141: tilsvarer uttrykket «inn i sin troende menighet» som sies etter selve dåpshandlingen

⁵⁴ Kirkenes verdensråd 1982 – Dåp, nattverd og embete.

⁵⁵ Gudstjenesteboken 2020, 139

⁵⁶ Gudstjenesteboken 2020, 141

3.7.2 Guds handling

I dåpen kan vi si at Gud er den aktivt handlende. Å velge dåp er menneskets svar på Guds oppfordring og innbydelse. Den dømte kobles til og forenes med den treenige Gud i dåpen; Gud som skaper, frigjør og livgiver.

Dåp er å bli født på ny. «Uten at du blir født av vann og ånd» sa Jesus til Nikodemus, «kan du ikke komme inn i Guds rike» (Joh 3). Dåp er å bli satt inn i en ny sammenheng, koblet sammen med Jesus Kristus, hans liv, død, korsfestelse og oppstandelse. Slik får den som dømtes del i Jesu frelsesgjerning, mottar troen som en gave og får Den hellige Ånd. Dåpen og den nye «livssammenheng» er en gave fra Gud uten at den som dømtes har gjort seg spesielt fortjent til den. Dåp handler ikke om å prestere. I dåpen er det Gud som er den aktivt handlende og den som dømtes er mottakeren. I henhold til luthersk lære, er dåpen nødvendig for frelsen⁵⁷.

I dåpen får den enkelte del i Kristus, i hans død og oppstandelse, og dåpen er en engangshendelse⁵⁸. I henhold til CA 9 er «dåpen nødvendig til frelse», jfr Mark 16,16: «den som tror og blir dømpt, skal bli frelst». I dåpen får den dømte del i Guds nåde, og dåpen er ifølge Luther innstiftet av Gud⁵⁹. Troen har videre sin basis i dåpen ved at den dømte får del i troen gjennom dåpen⁶⁰. I dåpen knyttes vi til den treenige Gud, og vi får del i Jesu frelsesgjerning. «Dåpen er ikke *vår* gjerning, men Guds»⁶¹.

3.7.3 Frelse og Den hellige Ånd

Å bli koblet sammen med Jesus, få del i frelsen og Den hellige Ånd, er sentralt i dåpen. I tillegg blir den som dømtes medlem av kirken. For at vi kan si at kristen dåp finner sted og er gyldig, må ordene «Jeg dømper deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn»⁶² sies. Disse ordene omtales også som dømpeformelen. Frelsen i dåpen innebærer at den dømte «kobles sammen med» Jesus Kristus og er en gjenopprettelse av forholdet mellom mennesket som Guds skapte vesen og hans skapervilje⁶³.

---

⁵⁷ Mæland 1985, 32, CA 9.

⁵⁸ Sannes 1978, 68

⁵⁹ Mæland 1985, 365

⁶⁰ Mæland 1985, 367-368

⁶¹ Mæland 1985, 368

⁶² Gudstjenesteboken 2020, 146

⁶³ Hegstad 2019, 57

3.7.4 Synd, syndstilgivelse og arvesynd

I henhold til luthersk teologi, har ingen mennesker fra fødselen av kjennskap til Gud og av det heller ikke en tro på Gud og hva eller hvem Gud er. Denne avstanden eller mangel på kjennskap, tro og tillit og tilknytning til Gud, ansees å være synd⁶⁴. Synd kan sies å være «opposisjon, opprør og fiendskap» til Gud som skaper⁶⁵. Alle mennesker er på «avveie» fra Gud, jfr Rom 3 og 5. Syndsbegrepet er et teologisk begrep⁶⁶. Dokka hevder «ursynd» eller «opphavssynd»⁶⁷ er et bedre uttrykk for dette enn «arvesynd». I og med menneskets fall i 1 Mos 3 kan vi si at mennesket er vendt bort fra Gud fra fødselen av, og da uansett alder.

Arvesynd handler ikke om at mennesket har negative eller umoralske tilbøyeligheter fra fødselen av, men som begrep⁶⁸ betegner menneskets holdning overfor Gud og at det ikke av seg selv kan komme til tro på han. Gjennom dåpen, og dens frelseshandling, får den dømte del i troen. Dokka sier det slik med henvisning til Joh 16,9: «[d]et motsatte av synd i denne forbindelsen må følgelig være tro.»⁶⁹

Denne synden «drukes» symbolsk i dåpen. I dåpen frelser vi og oppstår og gjenfødtes til et nytt liv hos Gud gjennom Jesu død og oppstandelse. Tenking rundt «arvesynden», at alle trenger å motta frelsen, har bidratt til at dåp av barn ble viktig og nødvendig og for mange da at barnet skulle bli døpt så tidlig som mulig. Begrepet «arvesynd» går tilbake til Augustin og handler om at ingen kan fri seg fra syndens virkelighet på egen hånd. Takket være Guds handling og Guds nåde kan den enkelte få del i frelsen⁷⁰.

I dåpsliturgien av 1977 het det at den enkelte er født med «menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn, født på ny ved Den Hellige Ånd»⁷¹. Begrepet arvesynd kan være dekkende for «menneskeslektens synd og skyld». Denne formuleringen er endret i liturgien vedtatt i 2017. I den heter det i bønnen som bes rett forut for selve dåpshandlingen; «der du tilgir oss vår synd, frelser oss fra dødens makt og gir oss løfte om det evige liv»⁷².

---

⁶⁴ Dokka 2018, 165, CA 2

⁶⁵ Sannes 1976, 38

⁶⁶ Hegstad 2019, 64

⁶⁷ Dokka 2018, 165

⁶⁸ Hallen 2004, 82

⁶⁹ Dokka 2018, 166

⁷⁰ Hegstad 2019, 65-66

⁷¹ Gudstjenesteboken 1992, 130

⁷² Gudstjenesteboken 2020, 139

3.8 Dåp hos samene i Finnmark

Det samiske samfunn og samisk virkelighetsforståelse har sitt utgangspunkt i det store kollektive fellesskapet. Storfamilien og slekten langt utover det vi i norsk sammenheng snakker om kjernefamilien, er det som gjelder og preger samfunnet⁷³. Videre kan vi da si at samisk virkelighetsforståelse og identitet har det kollektive i fokus og menneskenes fellesskap som en grunntone og bærebjelke. Presten i Lyngen på 1920-tallet skrev en artikkel i *Norvegia Sacra*⁷⁴ 1928 om Lyngen-læstadianismens særpreg der han mente at det kollektive fellesskap var det som mer enn noe annet kjennetegnet det samiske samfunnet og som gjorde at læstadianismen kunne kalles samenes egen kristendom. Videre utdyping av læstadianismen i en slik sammenheng, er utenfor denne oppgavens ramme.

3.8.1 «TOBESI» - en modell

Dersom vi setter ved siden av hverandre samisk og norsk kultur og tradisjon, finner vi at det norske er samisk svært overlegent i forhold til hva som er skriftlig nedtegnet, og omvendt når det gjelder muntlige kilder og tradisjonsoverføring. I tillegg har det samiske samfunn i stor grad også vært preget av å være kollektivt og uformelt fundert.

I artikkelen «Om uformelle og formelle kunnskapsformer – en modell «TOBESI»⁷⁵ beskriver Magga hvordan de samiske fellesverdiene er bygget opp innenfor private og uformelle sammenhenger sett i forhold til offentlige og formelle sammenhenger som er mer vanlig hos ikke-samer. For å illustrere dette er modellen TOBESI utviklet, se nedenfor. Modellen er inspirert av det Anton Hoëm beskriver som samenes uformelle institusjoner. Det som skjer og livet som leves i familien, slekta og gudforeldresystemet (faddere), er privat og uformell, men beveger vi oss til universitet og høyskoler, er de offentlige og formelle. Kirken som organisasjon og institusjon hører også med til det offentlige og formelle.

---

⁷³ Henriksen 2004, Nergård 2011, Kjenne 2018

⁷⁴ *Norvegia Sacra* er en skriftserie med tekster som angår norsk kirkehistorie.

⁷⁵ Magga 2020

PRIVAT

FORMELL	Læstadianske forsamlinger Frikirkelige menigheter Politiske organisasjoner Frivillige organisasjoner De samiske språksentrene Private samiske barnehager Private samiske skoler	Samenes uformelle institusjoner: Ref.: Anton Hoëm. 1978. 2010 Familie, Slekt, Siida, Kristne fellesskap Gudforeldresystemet Arbeidsfellesskap ute i naturen Hjem Naboskap m.m.,	UFORMELL
	Sametinget, Samisk høgskole De samiske museumsiidaene Kommunale barnehager, skoler Fylkeskommunale videregående skoler Høgskoler Universitet Kommunal helse- og omsorgstjeneste Sykehus Forsvaret	Enkeltmennesker som kommer inn i en offentlig situasjon eller institusjon for å dele av sin uformelle kunnskapsform Grupper som møtes i pauser på en offentlig arbeidsplass Tilfeldige møter innad i en institusjon som avstedkommer samtaler der det utvikles ny kunnskap	

OFFENTLIG

«TOBESI- en modell. Gir en oversikt over uformelle, formelle sammenhenger på den private og offentlige arena.»

3.9 Samisk teologi

Finnes det teologi som kun er å finne hos samene? Hva er det i så fall som skiller den fra annen teologi? Er læren om Gud annerledes sett ut ifra en samisk forståelse eller kunnskapsgrunnlag? Spørsmålet «er ikke Gud den samme enten man er same eller ikke» - stilles ofte når det hos ikke-samer blir snakk om kristendom hos samene.

Det samiske samfunnet har vært et samfunn basert på muntlig kunnskapsoverføring og kristen forkynnelse. Med det siktes det til at det har vært færre skriftlige kilder og nedtegnelser i bruk

blant folk flest enn det som er i bruk hos de norsktalende, som er på og norsk. Dette gjelder ikke minst beskrivelse av norske skikker og tradisjoner.

For å få et innblikk i hva samenes forståelse av teologi kan innebære, vil jeg i det følgende gjøre rede for hva Tore Johnsen vektlegger i sin artikkel «Samisk naturteologi»⁷⁶. Artikkelen er et bidrag til arbeidet med å utvikle samisk kontekstuell teologi⁷⁷. Han vektlegger et kontekstuell teologisk perspektiv. Med det mener han en teologi som «berører sammenhengen mellom tro og identitet i menneskets erfaring»⁷⁸. Ifølge Johnsen er samisk åndelighet nært knyttet til naturen og dermed til skapelsen, og Skaperen. Dette er en premiss for å forstå kulturens «åndelige forankring». Mennesket er en del av naturen og slik knyttet til og forankret inn under Skaperens verk⁷⁹. Det er en tydelig bevissthet om at naturen er Guds skaperverk. Det som kan høstes av den omtales både som «naturens gaver» og som «Guds gaver», og «naturen med dens krefter synes å stå i et dynamisk forhold til Guds allmakt»⁸⁰. Kunnskapen om dette har vært forvaltet innad i det samiske samfunn og nedtonet ut i, eller til det øvrige samfunnet, som det «norske».

Artikkelen bygger på feltarbeid hvor informantene forteller og viser hva og hvordan de praktiserer tro og tradisjoner. Fortellingen om praksis er knyttet til praktiseringen av riter som «avspeiler grunnleggende oppfatninger av virkeligheten», og at bruken av kristne symboler gjenspeiler et «tilrettelagt møte mellom samiske og kristne tradisjoner»⁸¹.

Et perspektiv som viser seg i flere riter, er knyttet til «sivdnidit» (velsignelse). Den som utfører riten velsigner både seg selv og naturen. Dette kan gjøres ved å benytte korstegnet, enten ved å risse det inn i «noe», i tanken eller å tegne det i lufta. Gjennom å be om velsignelse for både naturen og seg selv, knyttes mennesket til skaperverket og det skapte.

Et annet trekk er «sivdnidit» i de «tre personers navn»: Gud Fader, Sønnen Jesus Kristus og Den hellige ånd.

Johnsen referer til Kristiansens bok «Økoteologi» hvor han benytter tre begrep på forholdet mellom mennesket og naturen: «herskermotivet, forvaltermotivet og kampmotivet»⁸². Johnsen synes ikke å finne at samisk tradisjon kan sies å være preget av at mennesket hersker over

---

⁷⁶ Johnsen 2005

⁷⁷ Johnsen 2005, 7

⁷⁸ Johnsen 2005, 9

⁷⁹ Johnsen 2005, 12-15

⁸⁰ Johnsen 2005, 48

⁸¹ Johnsen 2005, 18

⁸² Johnsen 2005, 53.

naturen. I stedet mener han at «idealet er det lyttende og ydmyke mennesket som ferdes respektfullt i naturen, innretter seg etter den og høster varsomt av den». Videre sier han at mennesket ikke skal «kjempe mot» naturen, men «leve i forsonlighet med den» og at «naturen har tvert om liv og har både et kraftaspekt og et sjelsaspekt. Den er subjekt, og består av subjekter». Ut fra dette kan det hevdes at mennesket må «forholde seg til naturen som medskapning»⁸³. Dette sees som en del av vennskapsmotivet som han mener er en modifikasjon av herskermotivet.

Dette bringer oss videre til forvaltermotivet. Ifølge etymologisk ordbok, innebærer det å forvalte å bestyre, ha hånd om eller administrere, gjerne betrodde midler eller et gode⁸⁴. I tillegg kan vi si at det også innebærer å ta vare på, gi omsorg og lede noe eller noen. Den som har ansvaret for dette, omtales som forvalter. Slik Johnsen ser det, kan det synes som forvaltningstanken har «mer karakter av tilpasning til omverdenen og måtehold i høstingen av godene»⁸⁵ i samisk kontekst enn i bondekulturen. Bondekulturen preges mer av at menneske har en aktiv rolle og i større grad ønsker å ha kontroll over sitt virke. Et samisk perspektiv på forvaltning av naturen og dens ressurser, mener han innebærer at mennesket i større grad er opptatt av «tilpasning til omverdenen og måtehold i høstingen av den». Det gir dermed mening i å se at «mennesket er satt til å «tjene og vokte» i skaperverket»⁸⁶. Dette kan også illustreres med det å leve nomadisk og det å leve bofast. Samene som folk har levd nomadisk, på ulike måter enn de folk i verden som ble bofaste og dyrket jorden. Det å være bofast eller å leve nomadisk kan sies å utgjøre en stor forskjell når det gjelder forholdet til skaperen og skaperverket.

I Bibelen kan vi flere steder lese om at Gud inngår en pakt med mennesker, at han «forpliktet seg på å ivareta det skaptens behov og holde skaperverket levende ved sin ånd»⁸⁷. Mennesket får til gjengjeld et ansvar overfor Gud til å ivareta sin del av dette slik at det kan leve i henhold til avtalen, eller pakten, jfr Noa og Abraham. Sett i et samisk perspektiv, er mennesket avhengig av det naturen gir, avhengig av «naturens gaver», som igjen kan sies å være «Guds gaver». For at dette skal opprettholdes, må det forvaltes, tas vare på innenfor ordentlige rammer og livsførsel⁸⁸. En god ivaretagelse av naturen, skaperverket og det den gir,

---

⁸³ Johnsen 2005, 56-57.

⁸⁴ Etymologisk ordbok

⁸⁵ Johnsen 2005, 57.

⁸⁶ Johnsen 2005, 57.

⁸⁷ Johnsen 2005, 56.

⁸⁸ Johnsen 2005, 58

kan gi rom for å si at det innenfor en samisk virkelighetsforståelse er en «nåde å få høste av Guds gaver» og det fyller mennesker med takknemlighet⁸⁹.

Johnsen sier om ritene og de tilhørende symbolene, for han kristne symboler, han ble kjent med, at de «i stor grad er rettet inn mot kraftaspektet» i den samiske naturforståelsen⁹⁰.

Symbolbruken, som bruk av korstegnet, bønn i den treenige Guds navn og bruk av salmeboka brukes for å oppnå beskyttelse og er en «motkraft» mot det som kunne true. Samtidig kan de samme symbolene eller elementene være en «med-kraft» som støtter eller forsterker de «livgivende kreftene i tilværelsen», og de er knyttet til en kristen tro. Johnsen oppfatter at det er «Kristus som seierherre over åndsmaktene som er det fremtredende», og «den dimensjonen ved frelsen som kommer til uttrykk gjennom disse ritene, er derfor befrielsen fra de truende åndsmakter. Slik får frelsen her en klar dennesidig manifestasjon ved at virkningen (beskyttelsen) kan erfares allerede her og nå.»⁹¹

---

⁸⁹ Johnsen 2005, 63

⁹⁰ Johnsen 2005, 66

⁹¹ Johnsen 2005, 67

4 Presentasjon av empiri

I dette kapitlet presenteres empirisk materiale som er relevant når fokus rettes mot variasjoner innen dåp og dåpspraksis i Finnmark. Empirien, registerdata og informanternes utsagn, er hentet fra Kjenne 2018 «Valg av faddere i samisk og norsk område i Finnmark»⁹².

Materialet er delt inn i fire kategorier i tillegg til registerdata. Alle fire kategoriene har synlige og objektive variasjoner knyttet til dåpspraksis. De to første kategoriene; dåpssted og antall faddere, kan leses ut fra registerdata og belyses også med utsagn/ empiri. De to andre; dåpens element og antrekk, er basert på utsagn informantene presenterte overfor meg.

Informantene som var med i min tidligere studie, var fem kvinner bosatt eller hadde tilknytning til sokn i Indre Finnmark på det tidspunktet deres barn ble døpt. Disse informantene omtales således som samiske informanter. De tre øvrige informantene omtales som norske da de bodde i sokn utenfor Indre Finnmark. Hvorvidt informantene omtaler seg selv som samisk eller norsk, har ikke vært etterspurt, kun bosted ved barnets dåp. Dette ble valgt den gang, ut fra en hypotese om at det kan være sammenheng mellom bosted og forhold til de valg som ble tatt i forbindelse med dåp. For mer utdypende presentasjon av informantene, se Kjenne 2018: vedlegg 4.

4.1 Registerdata

I 2015 ble det registrert 604 dåp i Den norske kirkes medlemsregister for sokn som da utgjorde Finnmark fylke som område, jfr Tabell 1. Dette er dåpshandlinger registrert i soknene, uansett om den dømte tilhører det respektive soknet eller ikke og uavhengig av alder på dåpskandidaten. Om mulig feilføringer, se Kjenne 2018: 33. Disse registerdataene viser kun de dåp som er registrert og kan således ikke fortelle om prosentvis oppslutning om dåp i forhold til antall fødte barn eller barn født hvor en eller begge foreldre er medlemmer av kirken.

---

⁹² Kjenne 2018, kap 4.

	Ant. dåp 2015	Antall faddere pr dåp / stadfestelse															Hj. dåp	Sykh dåp	Ikke stadf.	
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16				17
Indre Finnmark	129	2	6	14	15	19	8	9	4	6	6	9	2	2	2			39		25
Øvrig Finnmark	475	41	47	143	109	119	8	2	1		1						1	13	2	3
SUM/ Hele Finnmark	604	43	53	157	124	138	16	11	5	6	7	9	2	2	2		1	52	2	28

Tabell 1

Av tabellen fremgår det at det er variasjoner innen dåpspraksis i Finnmark, både når det gjelder hvor dåpen skjer, inkludert stadfestelse av den, og antall faddere. Alt dette er variasjoner som er objektive og registrerbare. Indre Finnmark er geografisk sammenfallende med forvaltningsområdet for samisk språk i Finnmark og viser at dåpspraksis her er til dels annerledes i forhold til resten av Finnmark.

Antall dåp hvor det er flere enn 6 faddere er høyere i samisk område sett i forhold til området som helhet. Variasjonen som særlig fremkommer i tabellen, er antall hjemmedåp, som er tre ganger så høyt som i det øvrige Finnmark til sammen.

Ved utgangen av 2015 var den kirkelige inndelingen av Finnmark fordelt på fire prostier som igjen hadde til sammen 23 sokn. Tabellen viser at det ble gjennomført og registrert 52 hjemmedåp. I tillegg ble det registrert to dåp i et sykehuskapell. Slik jeg fant disse føringene, oppfattet jeg de å være lik eller tilsvarende hjemmedåp. Vi ser da at hjemmedåp utgjør knapt 9% (54 av 604) av totalt antall dåp. 52% (28 av 54) av antall hjemmedåp var ikke stadfestet ved utgangen av 2017. Ved hjemmedåp registreres kun dåpsvitner. Registrering av faddere skjer først når hjemmedåpen stadfestes i kirken. At 52% av registrerte hjemmedåp i 2015 ikke var stadfestet ved utgangen 2017, viser variasjon i tid i forholdet mellom dåp og stadfestelse.

Når vi særskilt ser på Indre Finnmark, ser vi at 30,2% av de utførte dåpshandlingene foregikk i hjemmet (39 av i alt 129 dåpshandlinger). Dersom vi ser på Finnmark utenom Indre Finnmark, utgjør hjemme- og sykehusdåp 3,1% (15 av 475).

Av tabellen fremkommer det videre at det er mer vanlig å ha flere enn 6 faddere pr dåp i Indre Finnmark enn i resten av Finnmark. Ved hjemmedåp registreres det minst to dåpsvitner, disse

er ved hjemmedåp ikke å regne som faddere. Det er først når dåpen stadfestes i kirken at den døypte får registrert faddere. Dåpsvitner ved hjemmedåp er ikke inkludert i tabellen.

Gjennom de registerdata som fremkommer i tabellen ser vi at det er variasjoner knyttet til dåpspraksis i Finnmark, og da særlig til valg av dåpssted og antall faddere til hver dåpskandidat. Det fremkommer også at tiden fra dåp til stadfestelse i kirken varierer. Det er tydelig at dåpspraksis i soknene i Indre Finnmark variere mer fra de øvrige soknene i Finnmark.

4.2 Dåpssted

Som vi har sett i kap 4.1, er det variasjoner knyttet til hvor en dåp finner sted i Finnmark. Gudstjenesteboken (2020) for Den norske kirke tar høyde for at det er ulike variasjoner knyttet til praktisering av dåp, hvor den finner sted og hvem som utfører den⁹³.

Utgangspunktet er at «[d]åpen forrettes normalt i hovedgudstjenesten. Dåp kan også finne sted i en egen dåpsgudstjeneste.»⁹⁴ Det er med andre ord åpning for at dåp kan gjennomføres og feires noe ulikt.

4.2.1 Hjemmedåp

Både nøddåp og hjemmedåp omtales i de alminnelige bestemmelser for dåp.

Om hjemmedåp heter det «der det er etablert praksis for dåp i hjemmet, kan biskopen godkjenne hjemmedåp etter en fastsatt liturgi.»⁹⁵

Nøddåp er dåp av et udøpt barn eller voksen og «som ikke kan bringes til kirken på grunn av sykdom, svakhet eller andre spesielle forhold, kan døpes et annet sted. Nøddåp er fullt ut gyldig dåp, og den som er døpt med nøddåp, skal ikke døpes igjen.» Videre heter det at «dåpshandlingen kan utføres av alle som respekterer den kristne dåpen»⁹⁶. Dette siste gjelder dersom det ikke er mulig for prest å forrette den. Det forutsettes at nøddåpen stadfestes i kirken i forbindelse med en gudstjeneste dersom den døypte lever opp.

---

⁹³ Gudstjenesteboken, 2020, kap 7, Alminnelige bestemmelser for dåp.

⁹⁴ Gudstjenesteboken 2020, 145.

⁹⁵ Gudstjenesteboken 2020, 147 og Jfr sak KR 60/08: Hjemmedåp nordsamisk, bearbeidet og forkortet versjon av barnedåp fra 1978-liturgien, og bygger på ordningen fra 1920-alterbok.

⁹⁶ Gudstjenesteboken 2020, 146.

Hjemmedåp og stadfestelse av den hører sammen. Til både hjemmedåp og nøddåp hører det med å ha vitner (dåpsvitner). Disse regnes ikke som faddere eller gudforeldre. Faddere får den døpte først når dåpen er stadfestet i en gudstjeneste i kirken.

Informantene satte ord på tanker og praksis vedrørende valget av å ha dåpen i hjemmet:

For vi ville ikke reise langt uten at hun hadde fått navn og blitt kristen så døpte vi, det var liksom sånn der, det kommer fra troen at hun skal få velsignelse før man tar sjanse og reiser. Så det er mange tradisjoner i forbindelse med dåpen som jeg synes er viktig, jeg synes det er synd om den hjemmedåpen forsvinner

Så det henger jo fortsatt det, «dere skal ikke gå her å røke når dokker ikke har døpt ungen enda», liksom døpe barnet fortest mulig. Også det med at dåp er spesielt for oss i hvert fall, så blir det ikke nokka privat og spesielt hvis man er i kirka, da er det masse andre folk til stede også.

Ja, det var det jeg skulle si. Herre Gud, du kan ikke drive å røke rundt over alt før ungen er døpt. Så det har også vært medvirkende årsak, at man, selv om, vi diskuterte litt med folk at, jeg tror nok at vi, selv om ungen skulle omkomme før den er døpt, så tror jeg ikke Gud sier: mm, du får ikke komme inn fordi du ikke er døpt. Fordi om det er et lite barn med arvesynd og at det ikke har bestemt sjøl at dem ikke skal døpes, ikke sant, sånn sett, så tror jeg at, det har vel litt med den tanken om at man må døpe før man begynner å gjøre for store ting med dem der, ikke sett på Gud.

Pappaen min er finsk og i Finland er det tradisjon å døpe ungene hjemme, så da fant vi ut at det skulle vi gjøre. Vi døpte ho i stua til mamma og pappa og det var veldig spesielt, det var veldig fint og pappa er vant til det og for å ære litt av den siden valgte vi å gjøre det slik.

Her settes det ord på både betydningen av at dåp finner tidlig sted og at det betyr noe helt spesielt å ha den i hjemmet. Samtidig gis det tydelig uttrykk for at man tar ikke barnet med på lengre reiser, uten at det er døpt og velsignet først. «Å røke rundt» handler nettopp om det å ikke bevege seg så mye rundt i samfunnet, også formålsløst, eller legge ut på reise før barnet er døpt. Turen kan være kort, i nabolaget, eller den kan være lengre. Men det «å røke» kan også sees i sammenheng med å høre til, at dåpen markerer en form for tilhørighet. Forholdet til arvesynden og det å komme tidlig i et «rett forhold til Gud» trekkes inn som et argument for at dåpen ønskes tidlig i barnets liv. I tillegg vektlegges det å ha dåp i en privat sfære. Ved hjemmedåpen, slik de samiske informantene fortalte om, var den nærmeste familie tilstede, barnets beste- og oldeforeldre og enkelte tanter og onkler. Hjemmedåpen slik informantene bosatt i samisk område hadde valgt, ble utført av en slektning eller en predikant. Hjemmedåpen der informantens far var finsk, ble forrettet av en prest. Foreldrene til dette barnet bodde et annet sted da dette barnet ble født, og dåp i kirken der de bodde var ikke aktuelt. Informanten ønsket dåp i et kjent miljø, og de valgte å reise «hjem» til hennes foreldre. Tilhørighet og tradisjon hadde betydning for henne. På dåpstidspunktet var bygdas kirke stengt, noe som bidro til at hjemmedåp ble et mulig og for henne et naturlig valg. Det

var stedets prest som forrettet denne dåpen. Denne dåpen ble regnet som en fullverdig dåp hvor stadfestelse ikke ble ansett som nødvendig.

4.2.2 Kirkedåp

Ikke alle informantene var kjent med hjemmedåp som fenomen og for dem var dåp i kirka naturlig. Et foreldrepar bosatt i et sokn utenfor Indre Finnmark valgte kirkedåp for sine barn, og da i Sør-Norge hvor hun har sin slektstilhørighet og i nærheten av der hun har vokst opp. Begge deres barn er født i Finnmark. Sammenhengen mellom dåp og tilknytning til, og mulighet for at slekt kan delta, ble av dette paret trukket frem som begrunnelse for valg av den aktuelle kirken / stedet.

En annen samisk informant, bosatt i et sokn i Indre Finnmark, fortalte at å velge dåp for barna var viktig. Både hun og samboeren var kjent med hjemmedåp som fenomen, like fullt valgte de annerledes enn de øvrige samiske informantene. De har to barn og hun svarte slik

Det var dåp i kirka. Begge gangene. Det var veldig naturlig for oss.

For dem var ikke hjemmedåp et alternativ de ønsket å benytte. For dem hører dåpen hjemme i kirken.

Vi har her sett at informantene setter ord på at dåp er viktig, også sammenholdt med betydningen av at familie og slekt kan delta sammen med dem, dette uavhengig av om dåpen fant sted i hjemmet eller i kirken. Ved stadfestelse av hjemmedåp i kirken, blir en større del av slekta invitert inn. Det ble også satt ord på at dåpshandlingen hverken blir privat eller spesiell hvis den er i kirken. For de som valgte hjemmedåp, var dette en kjent tradisjon knyttet til dåp og praktisering av den, og den synes å ha betydning. Ønsket om at barnet får del i en velsignelse og tilhørighet til noe utenfor seg, synes å bli vektlagt.

Den norske informanten som valgte hjemmedåp for sitt første barn, valgte kirkedåp for sitt neste barn. Dette ble i hovedsak begrunnet med endret bosted.

4.3 Faddere

Som vi så i registerdata over, er det en viss variasjon knyttet til hvor mange faddere hvert enkelt dåpsbarn får. For informantene i studien var dåpen viktig og den den har vært grunnlaget for valg av faddere og fadderskap. Å velge faddere syntes informantene kunne

være utfordrende da de ser på faddere som mennesker som skal følge både barna og de som foreldre gjennom mange år. De vil være i en livslang relasjon.

Registerdata viste at antallet faddere hadde en viss variasjon, og at sokn i Indre Finnmark skiller seg noe mer ut enn i resten av Finnmark.

En samisk informant sa det slik på spørsmål om antallet de som foreldre kom frem til:

Først bestemte vi hvor mange og da bestemte vi tolv, så bestemte vi at han skal velge seks og jeg skal velge seks.

For denne informanten var stedets tradisjon avgjørende for valget av antall faddere. Hun var selv oppvekst et annet sted og med en tradisjon med færre faddere.

En av de andre samiske informantene som er tilknyttet reindrifta, sa det slik:

Jeg synes fjorten er veldig OK. Og så er det nøye med partall, jeg kan ikke sette oddetall, det er også veldig vanlig. Det har også litt med troen og overtroen å gjøre. Søsknebarnet mitt hadde tretten og det gikk ikke. Det gikk to måneder før en av gudforeldrene døde. Det er litt sånn som overtro inne i bildet også.

Denne informanten har vokst opp i bygda hun bor i, og hun kjenner tradisjonen som er der.

Her gis det uttrykk for tro og det vi kan omtale som folkereligiøsitet da jeg velger å forstå overtro som folkereligiøsitet. Antallet er ikke uvesentlig, sett i forhold til partall/oddetall.

Vi lytter til en samisk informant til. Bakgrunnen for hennes valg var at hun selv har hatt seks faddere som alle var del av den nærmeste familien. Hun syntes da at dette ble litt få faddere og ønsket flere for sitt barn:

Jeg tror det er 18 som den eldste har, syns nok at det ble litt for mange. Det var første barnet, så det balla bare på seg, og det var liksom ingen som sa stopp, og vi sa ikke sjøl stopp heller, så da ble det bare sånn. Men jeg har jo tenkt etterpå at det var nok hvert fall to, kanskje tre eller fire for mange.

Gleden over barnet og muligheten til å velge å gjøre stas på barnet var utgangspunktet. I alminnelige bestemmelser⁹⁷ for dåp, er det ikke lenger en grense oppad for antall faddere, barnet må ha minst to.

Informantene fikk også spørsmål om hvorvidt de i ettertid ville valgt annerledes. Som vi ser i siste utsagn, reflekteres det over det. Flere andre ga uttrykk for at valget kunne vært annerledes, at det kunne vært både flere og færre.

---

⁹⁷ Gudstjenesteboken 2020, kap 7.

Potensielle fadderes sivilstand og medlemskap i Den norske kirke, hadde også vært trukket inn da de fortalte om hvem de valgte som faddere.

De norske informantene hadde valgt fire - syv faddere for sine barn. En av dem satte ord på at det var det de selv var vokst opp med.

For alle informantene var dåp en forutsetning for fadderskap. Valg av antall faddere slik informantene setter ord på, er gjenkjennbart ut ifra registerdata, tabell 1.

4.4 Dåpens element

Vannet har en sentral funksjon i dåpen og er dåpens synlige element. Vi kan si at dåp og vann hører sammen. Forholdet til vannet utover at det hører med i dåpen, var noe ulikt for informantene. Skillet syntes å gå langs linjen hjemmedåp – kirkedåp, uavhengig av bosted. Måten de omtalte vannet på, handlet om hvor de hentet vannet fra og hvordan det ble behandlet etter dåpshandlingen. Å fortelle om vannet og dets bruk var et viktig anliggende for disse informantene.

Det første utsagnet er den norske informanten som valgte hjemmedåp:

Vi henta jo vann til dåpen fra elva. Han var veldig på det med det vannet, finsk tradisjon der man hiver dåpsvannet opp i luften ute. For å velsigne. Sånn som pappa har forklart det, så er det for å velsigne plassen ungen er døpt. Gudmora kasta det.

Jeg har ved flere anledninger vært til stede ved dåp i Svalbard kirke. Også der var foreldre opptatt av å hente vann fra en annen kilde enn «springen». Flere hentet bre-is som ble smeltet og tatt med i kirken for å benyttes som dåpsvann.

Vi ser i utsagnet at både hvor vannet hentes fra og bruken av det etter dåpshandlingen, gis betydning.

Slik fortalte en av de samiske informantene om behandlingen av vannet etter dåpshandlingen:

Da den eldste ble døpt skulle min mann gå ut med det [vannet] og si noen velsignelsesord, jeg vet ikke hva som sies, det er ikke noe man sier at nu skal du gå ut. Men da den yngste ble døpt så ville han gammelonkelen min, gjøre det. Jeg vet faktisk ikke hvor dem helte det ut. Det henger kanskje sammen med at det er min pappa som alltid går ut med beinrester. Det er liksom ikke noe man tar opp hvor man heller det ut. Det er liksom en egen hemmelighet.

En av de andre samiske informantene hadde kjennskap til ordene som ble sagt da vannet ble helt ut

Gud bevare din inngang og din utgang fra nå av og til evig tid.

Vi ser her at de er opptatt av vannet, hvor det kommer fra og hvordan det behandles etter dåpshandlingen. Dåpsvannet er ikke et hvilket som helst vann og skal behandles med verdighet, og det har en betydning utover å være en del av dåpshandlingen. Ordene som sies kjenner vi igjen fra dåpsliturgien. En av informantene setter også måten vannet behandles på i sammenhengen med hvordan beinrester etter måltid behandles⁹⁸, også da sies det tilsvarende ord.

De som valgte kirkedåp har ikke satt ord på bruken av vannet og hvordan det ble behandlet etter dåpshandlingen slik vi ser at de som valgte hjemmedåp har gjort.

4.5 Antrekk

Dåpskjole er et antrekk for et barn de fleste er godt kjent med og som flere av informantene har benyttet. Flere av de som valgte hjemmedåp, valgte også at barnet ble ikledd dåpskjole, en lang hvit kjole. Men hva med antrekk ved stadfestelsen av dåpen, hva valgte de da?

For en av de samiske informantene hvor dåpen ble stadfestet da barnet var ca 8 måneder, ble det valgt en hvit kofte. En av de andre ønsket å vente med stadfestelsen til barnet var eldre, for som hun sa:

Vi ventet til hun kunne gå. Så kan ho klæ på seg det ene og det andre, at ho forstår mer.

Her betyr «det ene og det andre» tradisjonelle samiske klær og de hvite festskallene (samisk fottøy). Vi ser at til festen, slik en stadfestelse oppfattes å være, velges det hvit kofte og hvite festskaller. Barnet blir slik mer delaktig både i klesvalg og påkledning, og det forventes at hun forstår mer av det som skjer i kirken. Vi ser at klesvalg tillegges vekt og plasseres innenfor variasjonene som blir synlige for oss.

Den samiske informanten hvor det ble valgt kirkedåp, fortalte at foreldre og faddere var alle kledd i kofte ved barnas dåp. Det at alle hadde kofte og ikke kun f.eks foreldre, ble her vektlagt og trukket frem som en variasjon vedrørende antrekk ved dåp, også for voksne. Bruken av bunad eller festdrakt i en norsk sammenheng, synes ikke å ha samme vektleggingen.

---

⁹⁸ Johnsen 2005, 20-21

4.6 Oppsummering av empiri

Registerdata slik de fremkommer i kap 4.1, tabell 1, viser variasjoner innen dåpspraksis.

Variasjonene knyttes til valg av dåpssted og antall faddere. Det er mer vanlig med hjemmedåp og flere faddere i Indre Finnmark enn i de øvrige soknene.

Informantene har gitt uttrykk for at dåpen har betydning, noe de vil at barna skal få del i.

Dette gjelder uavhengig av om dåpen fant sted i hjemmet eller i kirken. Hjemmedåp som tradisjon og en reell mulighet kan synes å være mer kjent i samisk område enn i norsk, men

her er det ikke tilstrekkelig med empirisk materiale som kan bekrefte eller avkrefte et slik utsagn grunnet antall informanter i studien. Vi har også sett, både som registerdata og

gjennom informantene, at tiden fra hjemmedåp til stadfestelse varierer. De samiske informantene som valgte hjemmedåp, begrunnet det med ønske om at barnet tidlig ble sett av

Gud, fikk del i frelsen og ble velsignet. Dåpen synes både å gi beskyttelse og tilhørighet. Hvor mange faddere et barn får varierer. At barnet har flere faddere i samisk område enn i

norsk, kommer frem både i registerdata og hos informantene. Å ha mange faddere kan se ut til å vektlegges og være av verdi. Hvor mange faddere som velges kan synes å ha sammenheng

med hva foreldre kjenner til fra eget liv og erfaring, samt stedets tradisjon.

Vannet har videre betydning, både som dåpsvann og hvordan det hentes fra og hvordan det behandles i ettertid. Det innviede vannet gis tilbake til naturen, og handlingen velsignes.

Valg av klær for deltakelse i dåpshandlingen synes å ha betydning, enten det gjelder barnet eller den voksne. Klær kan synes å bidra til å vise tilhørighet.

5 Drøfting

I dette kapitlet søkes å finne svar på de forskningsspørsmålene som er stilt. Teorigrunnlaget som er presentert i kapittel 2, i tillegg til tidligere forskning sees i sammenheng med den empiri som er presentert i kapittel 4.

Variasjoner knyttet til hvordan dåpen og dåpsriten praktiseres, kan sies å ha både et utenfra- og et innenfraperspektiv. Ved å se et fenomen eller tolke et utsagn med et utenfraperspektiv, legges her til grunn hvordan det kan oppfattes objektivt, hva vi kan se eller ane at det er. Men det samme fenomenet eller utsagnet kan gis et annet innhold for den som er i det eller sier det, være subjektivt. Disse to perspektiv utgjør så variasjoner i forhold til det som drøftes her. Disse perspektivene sees i sammenheng med og tolkes teologisk og ut ifra sin kontekst.

5.1 Dåpens betydning – tilslutning til dåpsriten

Dåpen har for alle informanter vært rett og viktig å velge for sine barn, noe de ikke har vært i tvil om at de ville. Det kan handle om både tilslutning til en tradisjon, men også en tilslutning til noe som er større enn dem og oppfattes som en «ramme» for livet. Det er noe som hører med til det å være menneske og kirkemedlem. I tillegg kan det sies at det at foreldre selv er døpt, trekkes inn som begrunnelse for også at deres barn skal bli døpt. Tilslutning til ritene synes å ha betydning. Sett med et utenfraperspektiv kan dette handle om å ta del i og slutte opp om kirkens rite og et svar på en forventning fra kirkens side om at medlemmene/foreldrene velger dåp for sine barn⁹⁹. Det kan også handle om forventninger informantene har møtt i egen familie, slekt, vennekrets eller arbeidsfellesskap. Ved å velge dåp, tar de sin medlemsforpliktelse på alvor, men også sin egen tro og trosmessige tilknytning, noe vi ser at informantene har begrunnet valget med.

Sett i forhold til et innenfraperspektiv, er valg av dåp for barna et valg om at det både skal bli medlem i kirken, men også få del i det dåpsriten sier at den er med sitt innhold og en tilslutning til en relasjon til Jesus Kristus, hans liv og gjerning. Riten bidrar til å gi mening og ramme for livet. Selve dåpshandlingen er en formell rite uavhengig av om den skjer i rammen av en privat eller offentlig sfære, jfr kap 3.8.1 «TOBESI – en modell». I hjemmet som er en privat uformell arena, eller i kirken som er en formell og offentlig arena. Slik bidrar de til å se

---

⁹⁹ I Gudstjenesteboken 2020, kap 7, 145 heter det i punkt 2: «Den norske kirke regner med at den som er medlem i kirken, melder barnet sitt til dåp. Barnet bør så snart det er mulig, døpes før det er fire måneder gammelt.»

seg selv i en «fortid, nåtid og fremtid», jfr kap 3.2., særlig i forhold til hva jeg der betegner som et «*hva*-blikk».

Ved dåpen gis den dømte tilhørlighet, både som medlem i kirken, men også til Jesus Kristus, jfr kap 3.7. Dåpen synes også å markere tilhørlighet til en familie og slekt, noe som sees i sammenheng med hvem som ofte er tilstede ved dåp. På den ene siden kan det dekke et allment behov for å føre inn i slekten, jfr kap 3.3, men også gjennom dåpen bidra til orden og mening gjennom en tradisjon som formidler trygghet i situasjonen.

Et aspekt ved vektlegging av å få tilhørlighet i dåpen i et innenfraperspektiv kan sees i sammenheng med når reineiere merker sine dyr. Den som døpes får del i et menighetsfellesskap og får derved en fast tilhørlighet. På samme måte som reinmerke viser reinens tilhørlighet, viser dåpen tilhørlighet til kirken og Jesus Kristus. Den som «ræker rundt» uten dåp, har ikke del i den samme tilhørligheten.

Dåpen som rite fordrer en kroppslig aktivitet, jfr. kap 3.2. I følge Stifoss-Hanssen tas et annet begrepsapparat i bruk enn om vi kun deltar i riten «gjennom hodet». Han hevder ritualene har en helbredende side og at de dekker viktige behov og bidrar med mening i tilværelsen¹⁰⁰. I møte med dåpsritualet, kan et møte mellom de som deltar, vel så mye barnets foreldre som barnet selv, sette sitt liv og sin historie og tilhørlighet i sin sammenheng med en tilhørlighet til Gud.

Dåp og frelse hører sammen i en luthersk forståelse av dåpen Tilslutning til riten som en overgangsrite støtter opp om et slikt syn. Mennesket, som skapt av Gud i hans bilde, er allerede under hans omsorg. «I dåpen handler Gud med mennesket til frelse.»¹⁰¹

5.2 Dåpens betydning – valg av dåpssted

En av variasjonene som fremkom i tabell 1, og ble bekreftet av informantene, var hvor dåpen fant sted. Variasjonene forstått som hjemmedåp og kirkedåp var uavhengig av hvilken kontekst informantene tilhørte. Den norske informanten som valgte hjemmedåp, hadde

---

¹⁰⁰ Stifoss-Hanssen 2007, 45-46.

¹⁰¹ Hegstad 2019, 185

kjennskap til fenomenet gjennom egen familie fra et naboland. De andre norske informantene kjente ikke til hjemmedåp som en mulig dåpspraksis. Enkelte av informantene begrunnet valg av hjemmedåp med et ønske om dåp i en privat sfære. Det kan da sies å forholde seg til ritene med et «hvordan-blikk» - dåpen som et «hva» tar form, jfr. kap. 3.2.

For de samiske informantene som valgte hjemmedåp, var det at barnet ble døpt så tidlig som mulig viktig. Her kan det se ut til at forholdet til åndskrefter påvirker deres valg. Dåpen kan bidra til å få del i Jesu Kristi seier over åndsmaktene, jfr kap. 3.9. Dåpen og frelsen bidrar til å gi barnet beskyttelse. Denne beskyttelsen kan også gjelde i forhold til at barnet ikke blir byttet, slik og Myrvoll setter ord på¹⁰². Barnet trenger særlig beskyttelse som nyfødt og udøpt. Viktigheten av hjemmedåp forstått som tidlig dåp er at det får «korsets tegn, Guds nåde og velsignelse» da det beskytter mot ulike farer en kan møte i livet¹⁰³. Forholdet til arvesynden ble også trukket frem ved valg av hjemmedåp og da forstått som dåp i løpet av barnets første leveuker. I dåpen er Gud den aktivt handlende, jfr kap 3.7.2, og han ser barnet slik denne informanten satte ord på. I dåpen får barnet del i frelsen og Den hellige ånd og kan da møte livets utfordringer i trygg forvisning om å være på «rett side» om noe skulle tilkomme det.

Vi har sett at dåp i hjemmet «Hjemmedåpen» er en formell praksis, en rite som finner sted i en uformell og privat ramme, til forskjell fra kirkedåpen hvor ritene utøves i en offentlig og formell ramme, jfr «TOBESI - modellen». Til hjemmedåpen hører som vi så, at selve dåpen stadfestes i rammen av en gudstjeneste i kirken. Stadfestelsen skjer da i en formell ramme i kirken som er en offentlig institusjon.

Den norske informanten som valgte hjemmedåp grunnet tilknytning til finsk tradisjon, finnes det støtte i det Evjen trekker frem i sin artikkel om «Hjemmedåp i det flerkulturelle Nord-Norge.»¹⁰⁴ I artikkelen henviser hun til hjemmedåp som tradisjon i flere kommuner i Nordland, Troms og Finnmark på 1900-tallet. Kontakten mellom mennesker i landsdelen på tvers av landegrenser kan ha bidratt til at tradisjonen har fått fotfeste og ikke at «verken etnisitet eller læstadianisme var avgjørende for om det ble holdt hjemmedåp»¹⁰⁵. I artikkelen fremgår det at nøddåp og hjemmedåp ikke må forveksles og at både «prest og lekmann kunne

---

¹⁰² Myrvoll, 2010, 208-209.

¹⁰³ Myrvoll, 2010, 121

¹⁰⁴ Evjen 2003

¹⁰⁵ Evjen 2003, 70

stå for dåpen». Evjen trekker frem at det var dåpsritualet, selve handlingen sammen med «ord fra Bibelen, som var avgjørende» (ibid:71).

Videre trekker hun frem behovet for dåp før man la ut på reise og at dåpen også hindret at barnet ble byttet¹⁰⁶. Også Evjen viser til at det var mennesker med kjennskap til Bibelen som ble bedt om å foreta hjemmedåp¹⁰⁷.

5.3 Dåpens betydning – valg av faddere

I kirkens dåpsliturgi heter det at faddere sammen med foreldre skal være vitner til at barnet er døpt med den kristne tro. Videre får de «del i et hellig ansvar» slik at barnet «kan leve og vokse i den kristen tro»¹⁰⁸. Faddere får ved dåpen et viktig oppdrag sett fra kirkens ståsted. Fadderskapet står i relasjon til kirkens oppdrag¹⁰⁹.

Å få lov og mulighet til å velge faddere opplevde informantene å være et privilegium, men ikke nødvendigvis et enkelt valg. Det handler om hvem de «betydningsfulle andre» som forholder seg til barnet, skal være. Ifølge Nergård, etableres rituellet slektskap ved navngiving og dåp¹¹⁰. Faddere er slik sett, noe mer enn «tilfeldige» voksenkontakter. Dette synet ser ut til å støttes av informantene.

Hvor mange faddere hvert barn fikk, ser ut til å stå i forhold til hva foreldrene kjente til, ut fra tradisjon og erfaring i eget liv. En av de samiske informantene, valgte å følge tradisjonene på stedet hun bodde da hun og barnets far ble enige om 12 faddere til barnet. For henne ble stedets kontekst og tradisjon det utslagsgivende når vi ser på antallet.

Ut fra TOBESI-modellen, finner vi at fadderskap kan oppfattes som en uformell institusjon, men som den formelle institusjonen som kirken er, forteller at den dømte har.

Ser vi på antall faddere med et utenfraperspektiv er det rimelig å spørre om hva 12-18 faddere kan bety eller tolkes som. Er det for å få mange gaver, mye oppmerksomhet, har det med en slags kapital å gjøre? Nergård hevder at det å ha mange faddere har stor verdi da de inngår i et beskyttende nettverk rundt barnet, men også foreldrene¹¹¹. Han ser verdi i et sosialt perspektiv

---

¹⁰⁶ Evjen 2003, 71

¹⁰⁷ Evjen 2003, 72

¹⁰⁸ Gudstjenesteboken 2020, 138

¹⁰⁹ Gudstjenesteboken 2020, 145

¹¹⁰ Nergård 2011, 31

¹¹¹ Nergård 2011, 32

og ikke et økonomisk. Kapitalen kan da tolkes som et sosialt nettverk med betydning for barnet og foreldrene.

Antall faddere sett i et innenfraperspektiv kan tolkes i et trosmessig perspektiv, men også at mange faddere kan være en måte å styrke relasjonen til Gud på. Flere faddere, desto sterkere relasjon kan en tenke. Informanten som vektla antall i forhold til oddetall/partall, kan tolkes som folkereligiøsitet, og at denne religiøsiteten er tilstede i samfunnet. Å døpe er både folkereligiøst ståsted og et trosmessig ståsted¹¹².

Tidligere holdt samer seg med ulike institusjoner, og fadderskap inngikk som en slik institusjon. Faddernes oppgave og oppdrag var da som nå og bidra til og ivareta trosopplæringen til barnet/den døyte. Den uformelle institusjonen knyttes slik til kristen tro. Mange faddere bidro til å sikre trosopplæringen overfor barnet. Videre kan vi da si at fadderskap handler om å bygge kristent fellesskap i slekta da faddere ofte hadde en biologisk relasjon til barnet. Det er da dåpen som innlemmer dem i dette fellesskapet av døyte og troende og som støtter opp om det kollektive.

5.4 Dåpens element - Vannet

Informantene som hadde valgt hjemmedåp, enten det var i samisk eller norsk kontekst, var opptatt av dåpsvannet på en annen måte enn det de som valgte kirkedåp var. De var alle opptatt av å snakke om vannet, særlig hvordan det ble behandlet etter dåpshandlingen. Vannet kan se ut til å ha en sterkere symbolsk funksjon hos disse i forhold til de som valgte kirkedåp. Sett i et utenfraperspektiv, kan det å hente vann i elva, se ut til å ha både en praktisk og en kontekstuell funksjon ved å gi barnet en tilknytning til stedet. Ved denne dåpen ble vannet også kastet opp i luften etter dåpen av gudmora, som et ledd i å velsigne stedet hvor dåpen fant sted. Velsignelse kan her ha preg av tradisjon, men også bidra til å gi handlingen et dypere mening i et innenfraperspektiv. Vannet og det man gjør med det vektlegges. Dåpsvannet kan se ut til å få en funksjon vanlig vann ikke har. Å hente vannet i elva, kan sees på å hente «levende» vann, slik det ble satt ord på i kap 2.6.1. Relasjonene til Skaperen, skapelsen, skaperverket og livet kan sees i lys av dette.

---

¹¹² At tall og nummer kan gis betydning, ser vi også på fly som sjelden har med seterad nr 13.

De samiske informantene helte vannet ut på et sted der det ikke skulle tråkkes på. Også for de, kan det se ut til å være en sammenheng mellom skapelsen og dåpen og vannet som element. Bruken av velsignelsesord forsterker og gjør det hele til en ny hellig handling. Vi kan si rituell handling. Igjen kan vi se at rituelle handlinger kan finne sted utenfor et seremonirom slik en kirke kan sies å være. Hvem som heller ut vannet, er ikke likegyldig. Gudmor har en spesiell rolle, fått del i et hellig ansvar, gitt ved dåpen. For en av de samiske informantene ble det koblet til at faren hadde en spesiell rolle når måltidet var over og beinrestene skulle bæres ut. Å bære ut vannet, har karakter av å være en rituell handling. Sjöberg fant at det var en eldre kvinnes oppgave å slå ut vannet i de tre personers navn, i Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn, når dåpsritualet ble avsluttet¹¹³.

Vannet er dåpens synlige element og Evjen viser til at enkelte mente at vannet som ble benyttet ved hjemmedåpen «virket helbredende», at det er et sterkt symbol og må behandles med respekt og ikke helles ut hvor som helst¹¹⁴.

At dåpsvannet kan ha en spesiell funksjon, viser også Vangen til¹¹⁵. Vannet skulle heller ikke her helles ut et sted hvor det kunne tråkkes på og ble derfor helt ut på torvtaket på huset. Vannet ble ansett å være helliget, men det sies ikke noe om hvorvidt det ble sagt velsigneleseord da det ble helt ut slik vi ser at informantene ga uttrykk for.

Den sør-samiske presten Bierna Leine Bientie¹¹⁶ er sitert i Dagen.no i forbindelse med forrettelse av dåp: «Til dåpen tar folk med seg vann fra sine egne kilder. Etter handlingen slår jeg vannet ut på bakken. Det uttrykker samhörigheten med Moder Jord». For Bientie handler dette om en større sammenheng og er tuftet på en (sør)samisk forståelse av forholdet til skaperverket og støtter opp om den empiri som fremkommer her.

I saksorienteringen¹¹⁷ til godkjenning av nordsamiske liturgier finner vi følgende: «Etter dåpshandlingen bør en helle dåpsvannet på et høvelig sted, for eksempel utenfor kirkeveggen,

---

¹¹³ Sjöberg 2018, 149

¹¹⁴ Evjen 2003, 72

¹¹⁵ Vangen 2005, 49

¹¹⁶ Dagen.no, 18.11.2011, basert på bladet «Tørst». Det er utenfor rammen av denne oppgaven å diskutere hvorvidt denne handlingen kan omtales som religionsblanding.

¹¹⁷ KR 60/08, sitatet fra saksorienteringen er «kun som en orientering til rådsbehandlingen, og skal ikke utgis».

der ingen kan gå og trække.» Her ser vi at tradisjonen har betydning i nordsamisk kontekst. Tilsvarende formulering er ikke å finne i Gudstjenesteboken for Den norske kirke i dag.

At vann kan ha en spesiell betydning, finner vi også i artikkelen «Water as Sacrament: Tillich, Gender and Liturgical Eco-Justice»¹¹⁸. Med referanse til Tillich sees vannet ut fra tre perspektiv; som symbolsk-metaforisk, rituelt og realistisk, slik det fremtrer der og da. Særlig i den realistiske forståelsen trekkes det frem at vannet har en vesentlig funksjon i skaperverket og at vi er avhengig av vann for å leve. Gud gjør seg på denne måten synlig i skaperverket. Vann er viktig i seg selv og ikke kun som en metafor. Vann sett på som en del av et sakrament formidler tilgivelse, og i dåpen berøres den som døpes av vannet. Den dømte vaskes ren av det levende vannet ved at dåpen har karakter av å være et renselsesbad¹¹⁹ slik vi så det i kap 3.7.4. Ved Guds ord blir vannet en nådens kilde¹²⁰.

5.5 Dåpens betydning – valg av antrekk

En måte å vise tilhørighet på, er hvordan vi velger å kle oss, hvilke klær eller drakter vi bærer til hvilken tid og på hvilket sted. Klær som kan sies å være symbol eller tegn på tilhørighet til et bestemt sted eller gruppering, er noe vi finner over hele verden. Dette ser vi ved å innta et «utenfra perspektiv», da handler klær mer om estetikk. Ved dåpen kles de fleste barna i en dåpskjole, enten dåpen finner sted i hjemmet eller i kirken. Ved stadfestelsen får barnet et annet plagg, da barnet har blitt større.

Mange som inviteres til feiring av dåp i kirken, stiller pent antrukket. Det er ikke uvanlig å se at flere har på seg bunad eller folkedrakt. Dette er klær som viser tilhørighet til et geografisk område. Når vi ser nærmere etter, er det flere kvinner enn menn som bærer bunad. Å kle seg pent, gjerne med det fineste man har, kan tolkes ytre sett som et symbol på fest og glede og ikke som at man ønsker «å vise seg frem».

Antrekk og hjemmedåp, særlig i en samisk kontekst, kan også sees i sammenheng. Når dåpen skjer på en uformell måte, trenger en ikke å ha nye kofter, eller pynte seg slik tradisjonene tilsier at de gjør når de går i kirka. Da er et alminnelig pent antrekk tilstrekkelig.

---

¹¹⁸ Gudmarsdottir 2014

¹¹⁹ Hegstad 2019, 68.

¹²⁰ Gudstjenesteboken 2020, 139.

Ved å se på valg av klær i et innenfraperspektiv, kan klær være en identitetsmarkør. Valg av klesplagg synes å være bevisst og det synliggjør at de ikke ønsker å komme i kirken med hverdagsklær. Kofte og festskaller er ikke et uttrykk for «å ta seg ut» eller å vise seg frem, men derimot å kle seg for å møte Gud. Når den samiske informanten vektlegger at «alle hadde kofte», jfr. kap 4.5, kan det tolkes at det var rett, ga mening og det er riktig og positivt med kofte. Gjennom å benytte kofte, kan det være en måte å prise Gud på, tilsvarende det å prise Gud gjennom orgelmusikken. Vi så også at barnet pyntes ekstra ved stadfestelsen, med hvite festskaller og en hvit kofte. Den hvite fargen kan tolkes som et symbol på renhet, fest og glede, tilsvarende den hvite dåpskjolen. De fleste samer tenker ikke til daglig på at de er samer, men ved å ta på seg kofte, det fineste man har, kan man vise sin identitet overfor Gud.

6 Konklusjon

I dette kapitlet løftes studiens viktigste funn frem og knyttes opp mot problemstillingens spørsmål: Hvilke variasjoner kan vi finne i dåpspraksis i Finnmark og hvordan kan vi forstå disse variasjonene, samt fortolke dem teologisk ut ifra deres kontekst? For å belyse dette, trekkes inn hva som i studien har blitt belyst som variasjoner.

Variasjoner har blitt sett på som noe annet enn forskjeller ved at et funn kan belyses ut ifra et innenfraperspektiv og et utenfraperspektiv. Innenfraperspektivet har blitt knyttet opp mot en mer subjektiv fortolkning i motsetning til utenfraperspektivet som kan fortolkes som en mer objektiv fortolkning.

Registerdata, slik de fremkom i kap 4.1, viser at det er variasjoner knyttet til dåpspraksis, variasjoner som er objektive og synlige. I området som i studien er omtalt som samisk, er det mer vanlig med hjemmedåp og det velges gjerne flere faddere enn det vi kan se i det norske området. Både hjemmedåp og valg av mange faddere begrunnes både med tradisjon og med teologi blant annet frelse fra arvesynden. Variasjoner i forhold til behandling av dåpsvannet og dets betydning, er også fremtredende her kan teologisk forskning om vannet betydning både bekrefte og stadfeste praksis.

Gjennom ulike utsagn har informantene satt ord på hvordan de har resonnet og tatt valg knyttet opp mot dåp og hvordan den har vært praktisert.

Selv om man har variasjon, trenger ikke den grunnleggende teologien være forskjellig. Selve dåpshandlingen er den samme og den dømte får del i det samme. Praksis på uformell ordning hjemme er i tråd med det kirken formidler selv om det ikke står i gudstjenesteboken. Kanskje en svakhet ved vår gudstjenestebok at det ikke står mer eksplisitt om hva det innebærer å behandle vannet på et høvelig vis.

6.1 Innspill til videre forskning

Denne studien har hatt sitt avgrensede fokus. Når en forsker slik, kan man oppdage sider eller forhold som faller utenfor studiens rammer, men som er beslektet med tematikken. Gjennom arbeidet har jeg sett på variasjoner innen dåp og dåpspraksis sett gjennom foreldres øyne.

Hvordan ser kirkeansatte disse variasjonene, og da særlig prester? Og hvilken betydning får variasjonene for det arbeidet som skjer i det enkelte sogn? Det kan være et studium verd. Videre kan variasjonene knyttet til hjemmedåp og relasjonene til menigheten og betydningen av trosopplæringsarbeidet, vurderes nærmere.

7 Litteratur

- Afdal, Geir, «Teologi som teoretisk og praktisk aktivitet» i: *Tidsskrift for Teologi og Kirke*, Vol 82, nr 2, 2011, 87-109, Universitetsforlaget
- Bibelen 2011, Bibelselskapet
- Dokka, Trond Skard, «Trosopplæringas sakramentale forankring» i: Tveito Johnsen, Elisabeth (red) 2007 *Barneteologi og kirkens ritualer*, Praktisk teologisk seminars skriftserie, Det praktisk-teologiske seminar, Oslo, 2007
- Dokka, Trond Skard, *Vendepunkt, Gammel grunn – ny tro*, IKO-forlaget, 2018
- Evjen, Bjørg, «Hjemmedåp i det flerkulturelle Nord-Norge» i: *Dåp og død*. Museumsskrift nr 3, Vadsø museum – Ruija kvenmuseum, 2003, 69-80.
- Guðmarsdóttir, Sigríður. «Water as Sacrament. Gender and Liturgical Eco-Justice.» *Dialog: A Journal of Theology*, 53 2 (2014): 110-117.
- Hallen, Dag, «Oppdragelse og barnesyn» i: Weyde, Jorun E. Berstad (red) *Barnet og Gud*, Prismet 1, IKO-forlaget, 2004, 75-85
- Hegstad, Harald, *Dåpen, En nådens kilde*, Verbum Akademisk, 2019
- Henriksen, Jan Erik, Den samiske storfamilien i et nettverksperspektiv i: Hjelp i kontekst, redigert av Tronvoll, Moe og Henriksen, Idut 2004, 40-59
- Høeg, Ida Marie, *Velkommen til oss. Ritualisering av livets begynnelse*. (Avhandling for graden philosophiae doctor.) Universitetet i Bergen, 2008
- Høeg, Ida Marie og Ann Kristin Gresaker Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet. Nedgang i oppslutning om dåp i Oslo bispedømme , KIFO Rapport 2015: 2
- Jenson, Robert W., *Systematic Theology*, Volume 1, The Triune God, Oxford University Press, New York, 1997
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (2 utg) Oslo: Abstrakt forlag, 2004
- Johnsen, Tore, *Sámi luondduteologiija / Samisk naturteologi*, Stensilserie D nr 04, Institutt for Religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø, 2005
- Johnsen, Tore, *Jordens barn, solens barn, vindens barn*, Verbum forlag, 2007
- Kirkenes Verdensråd, «Dåp, nattverd og embete», kommisjon for tro og kirkeordning, dokument nr 111, Geneve, Verbum, 1982
- Kirkerådet *Gudstjeneste med veiledninger/ Gudsteneste med rettleiingar*, Bergen, Eide forlag 2020
- Kjenne, Anne Kirsti, *Valg av faddere i samisk og norsk område i Finnmark*. (Masteroppgave i kirkelig undervisning) Oslo: Det teologiske Menighetsfakultetet, 2018

- Krag, Marie Elise «Nordnorsk folkereligøsitet. Levende og i møte med Den norske kirke.» Masteroppgave i religionshistorie, Universitetet i Oslo, 2012
- Magga, Tove-Lill Labahå, Barn i relasjon til naturen i: Ekre, Eldbjørg Leinebø (red) *Jordvenn – venn med hele skaperverket*, IKO-forlaget, 2018
- Magga, Tove-Lill Labahå, *Om uformelle og formelle kunnskapsformer – en modell TOBESI*, upublisert artikkel, 2020
- Myrvoll, Marit, «Bare gudsordet duger Om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse». Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø, 2010
- Mæland, Jens Olav (red) 1985/2000: *Konkordieboken*, Oslo, Lunde forlag, 1985
- Nergård, Vegard, 2011: Fler-foreldre-systemet i samisk barneoppdragelse i: *Norsk pedagogisk tidsskrift* 01, 2011 (Volum 95), 30-42
- Okkenhaug, Berit og Olav Skjevesland (red) 1997: *Våre tider i Guds hånd*, Verbum
- Postholm, May Britt, 2011: *Kvalitativ metode*, Universitetsforlaget
- Salomonsen, Jone, *Riter*, Oslo, Pax Forlag, 1999
- Sannes, Kjell Olav, *Dåpen og dens plass i kirkens liv*, Oslo, Aschehoug forlag, 1978
- Skjevesland, Olav, Kasualhandlingens teologi i: Okkenhaug, Berit og Olav Skjevesland (red): *Våre tider i Guds hånd*, Verbum, 1997
- Stifoss-Hansen, Hans. «Ritualenes psykologiske og helbredende funksjon" I *Møtet med den andre*, redigert av Marit Bunkholt, 45-58. Oslo: Det praktisk teologiske seminar, 2007.
- Thagaard, Tove, *Systematikk og innlevelse*, (3. utg) Bergen: Fagbokforlaget, 2009
- Tinderholt, Solveig, «Dåp i dag. Foreldres motivasjon og opplevelse av å bringe barn til dåp – en kvalitativ empirisk undersøkelse», Masteroppgave, Det teologisk menighetsfakultet, Oslo, 2013
- Uro, Risto, *Ritual and Christian Beginnings*, Oxford University Press, 2016
- Vangen, Lisa, «De fromme har mange sorger mens verdens dårer ler. En studie av hvordan ikke-læstadianere i Manndalen forholder seg til læstadianismen.» Hovedfagsoppgave, Universitetet i Tromsø, 2005

Nettressurser

Den norske kirke, Samisk Kirkeråd: Strategiplan for samisk kirkeliv:

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/samiskkirkerad_strategiplan_2019.pdf

https://no.wikipedia.org/wiki/Tre_stammers_m%C3%B8te, lest 20.05.2020

Hilde Brekke Møller: Du må lese bibelen en gang til:

https://bibsyst-almaprino.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/16tjma9/TN_brage11250/98773

Sørsamisk dåpshandling, Bierna Bientie

https://www.dagen.no/perspektiv/Prest_gir_d%C3%A5psvann_til_Moder_Jord-55373

Alterboken av 1688:

<http://www5.kb.dk/books/dasam2/2008/okt/00008/>

ME-512 / Ukjent forfatter:

<https://www.uia.no/content/download/32126/318042/file/ME-512-2.pdf>

